

της προεδρίας, κατά το όποιοι ο κ. Ν. Ι. Δάδες, με τή εξαιρετική προσόντα του διωδερκείας, κατήρθωσι να χριστεί επιτυχώς όλα τα ζητήματα του συνόδεσμου και, με τον ήπιον, προσήγη και αξιοσηγορόν χαρακτήρα του, επέτυχε να συμβιβαστή και να συνενώση όλον τον βιομηχανικόν κόσμον».

Έκτοτε, ο Ν. Ι. Δάδες παρήμεινε εν τη διοίκησει του Συνόδεσμου Έλλήνων Βιομηχανών ως σύμβουλος, αναδείχθη δέ κατ' επανάληψιν πρόεδρος των γενικών συνελεύσεων τούτου.

Ο Ν. Ι. Δάδες διὰ τόν Ν. Κανελλόπουλον. — Κατ' Αύγουστον τοῦ 1936, ἀπεβίωσεν ἐν Βιέννῃ ὁ ὡς πατήρ τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας χαρακτηριζόμενος Νικόλαος Κ. Κανελλόπουλος. Κατὰ Ὀκτώβριον δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ Ν. Ι. Δάδες ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ περιοδικῇ «Βιομηχανικῇ Ἐπιθεώρησι» (τεύχη 28) ἄρθρον, ἐν τῷ ὁποίῳ, ἐπὶ ὧς, μεταξύ ἄλλων, περὶ τοῦ ἐκλιπόντος ἀνδρός, καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἀργά, διὰ τὴν ἡγήσθη καὶ τὸν θάνατον ἀνδρός, ὡς ὁ Νικόλαος Κανελλόπουλος, δὲν θὰ εἶναι ποτὶ. Ἀντιθέτως, ὅσον ἀπομνημονεύει ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του, τόσον κίρτορον θὰ αἰσθανώμεθα τὸ κενόν, ποῦ ἔσθαι οὗτος φείτων, τόσον ἐντονότερον θὰ γίνεται αἰσθητὴ ἡ ἑλλειψὶς τῆς σπινθηροβόλου διανοίας του, τόσον περισσότερον ἰσχυρὴ ἡ νοσηλεία τῆς παρουσίας του εἰς κάθε δημοσυργικὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν αἱ παρρησιακαὶ τάξεις τῆς χώρας ὁ ἀνιχνεύουσιν. Διότι καὶ καθῆγητοὶ καὶ νυχτὴ ἀποστόλου, ὁ Νικόλαος Κανελλόπουλος εἶχε τὸ πνευματικόν ἥθος τῶν ἀνθρώπων, τὴν προσηνείαν καὶ τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, ἐπὶ τοῖς ὁποίοις ὡς ἐκλεκτοὺς ἀποδείχθη, ὅσον δὲ ἄνθρωπινῃ ἀλληλεγγύῃ. Ἀπὸ τῆς ἀλληλεγγύης ἡγετῆς τὴν ἀπείρτον ἐμπνευσίν του καὶ τὰς τεραστίαις δυνατότητας ὁρατοῦ, τὰς ὁποίας ἀπειδόλετο ἀσκήσεις πρὸς πᾶσαν κριτικὴν καὶ πάντοτε εὐαργετικά. Ἡ ἀνθρωπινὴ ἀλληλεγγύη ἐνεργῶς τὴν σὺλληψιν τοῦ παρρησιακοῦ ἔργου του καὶ ἐφώτισε τὴν ἐκτέλεσιν του καὶ αὐτὴ ἐγαλῶσε τὴν προσπάθειάν του καὶ τὸν κατέστησεν ἀπρόσβλητον ἀπὸ ἀνθρώπινου πάθους καὶ μικρότητος. Οὐδεμία πικρία καὶ καμμία ἀπογοήτευσις οὐτε ἡ παρανοήσις οὐτε ἡ διαβολὴ οὐτε ἡ ἀχαριστία κατέβησαν ἐν ἀναγκασίᾳ τὸ ἔργον τοῦ Νικόλαου Κανελλόπουλου καὶ νὰ κορυφώσῃ τὴν εὐσπλαγχνικὴν πρὸς κάθε ἀνθρώπινον πόνον διαθεσίν του, νὰ ἐξοργίσουν τὴν ἀπαρχὴν χριστιανικὴν του ψυχῆς. Ὅταν, ἀργότερα, μετὰ τὴν πάρεσιν τοῦ χρόνου, διόκληρηθῇ τὸ ἔργον του, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ν. Κανελλόπουλος ἀνέβησεν ὅλον τον τὸν βίον, καὶ ἐλοκληρημένον ἀποδοθῇ τοῖς τοῖς καρπὸς του, ὅταν ἀργότερα καταστῇ δυνατόν τοῦ ἔργου του νὰ ἐκτιμηθῇ, ὅχι μόνον ἀπὸ ἡμᾶς, ποῦ ἐκ τοῦ σὺννευγος τοῦ ἀγαπήσαμεν καὶ μετὰ τὴν ἡλικιωμένην τὸν δρόμον, ποῦ ἐγάρησεν ὁ Νικόλαος Κανελλόπουλος, ἀλλὰ ἀπὸ τοῖς πολλοῖς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ὁ Νικόλαος Κανελλόπουλος ἐδόχθη, τότε, ἡ μνήμη του θὰ χαραχθῇ ἀνεξίτηλος καὶ τ' ὄνομα του, ὡς ἀξίζει, θὰ προφερεται μ' αἰδῶσιν, ὡς τῶν ἡρώων, ἀπὸ κάθε ἑλληνικὸν στόμα».

Ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότης. — Μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἐκ τῆς γενικῆς διοικήσεως τῆς εταιρίας «Χρυσόπυλῳ», ὁ Ν. Ι. Δάδες ἐπαδόθη εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς κλωστοϋρίας καὶ τῆς ἔριουργίας.

Ὅπως ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Μαρίας, τὸ γένος Δημητρίου Ρουσάκη—παλαιὸ βιομηχανοῦ παροδερκείας—ὑπάκησε μονογενὲς τέκνον, τὴν Ἀγγελικὴν, ὑπενδραχτίσαν τὸν βιομηχανοῦ Φαίδωνα Ἀπαζογλου. Ἀπὸ τοῦ 1939, ὁ Ν. Δάδες μετὰ τὴν Φαίδωνα Ἀπαζογλου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τούτου Ἰωσήφ Ἀπαζογλου διοικούντων τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις «Κλωστήρια Λαμρείου» καὶ «Ἐριουργεῖον Ἡρακλείου». Νῦν δὲ (1959) ἐπὶ εἰς ἡλικίαν 82 ἐτῶν, ὁ Ν. Ι. Δάδες μετῴχῃ ἐνεργὸς τῆς διοικήσεως τῶν ὡς ἀνω ἐπιχειρήσεων.

Σχετικῶς πρὸς τὴν ἀκάματον αὐτὴν δραστηριότητά του σημειοῦται: «Ἀπὸ τῆς 8 π.μ. ὥρας, εἰσέρχεται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ἐπιχειρήσεων του καὶ μετῴχῃ ἐνεργῶς τῆς ὅλης δραστηριότητος τῶν. Διὰ τοῦ τηλεφώνου κατέχει ὁδηγίαν πότε εἰς τὸ ἔργαστάσιον τοῦ Λαμρείου καὶ πότε εἰς τὸ τοῦ Ἡρακλείου. Πέραν, ὅμως, τῆς διὰ τηλεφώνου ἐπικοινωνίας, ὁ Ν. Ι. Δάδες, ὡς καὶ πολλοὶ τῆς ἐβδόμαδος, ἐπισκέπεται προσωπικῶς τὰ ἔργαστάσια καὶ ἐπιτοπῶς παρακολουθεῖ τὰς ἐργασίας τῶν, καθοδηγῶν τοὺς ἀρροδοῦς καὶ παρέχων συμβουλὰς διὰ τὴν ἀρτιότεραν τοῦτον ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν» (3-3-1959).

Ξανθόπουλος Σωκράτης

τοῦ Παναγιώτου καὶ τῆς Μαρίας, τὸ γένος Βεστιάρη. Γεννόμενος, πρῶτος εἰσαγγεγὼς ἐν Ἑλλάδι—ὡς διοικητὴς τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Πατρῶν κ. λ.—τὴν καλλιέργειαν ἀμερικανικῶν κλημάτων, μὴ προσβλεπόμενος ἐκ τῆς νόσου ἐκλειστικῆς καὶ πρῶτος ἀμερικανὸς ἐν τῇ χώρῃ τὴν μέθοδον τῆς ὑπὸ σκιᾶν ἀποξηράνσεως τοῦ σταφυδοκάρπου ἰδρυτῆς δ' ἐν Πατρῶς διαφόρων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐγεννήθη τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1875, ἐν τῇ χωρίῳ Σιγῇ τῶν Μουδωνίων (Μικρὸς Ἀσίος) καὶ ἀπέθανεν ἐν Πατρῶς, τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1940.

Ὁ πατήρ τοῦ Σ. Ξανθοπούλου, Παναγιώτης, ἦτο εὐκατάστατος ἀποροπλοιοεργὸς καὶ ἰσοκλήτης ἱστογράφος ἐν Σιγῇ. Τῷ 1885, ὁ μόλις ὀκταετής Σ. Ξανθόπουλος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς Κωνσταντινούπολιν, πρὸς φοίτησιν εἰς τὸ ἐκτελεστικόν, τότε, ἑλληνογαλλικόν λυκεῖον Κατάρχρηστος. Μετὰ τὴν ἐκείθεν ἀποφοίτησιν του, ἐνεγράφη εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ Χάλκη Μεγάλῃν τοῦ Γένους Σχολήν, εἰς ἡλικίαν δὲ 16 ἐτῶν (1891) μετέβη εἰς Γαλλίαν, πρὸς σπουδὴν τῆς γεωπονίας. Μετὰ ἐξαμηνον φοίτησιν εἰς προκαταρκτικὴν σχολὴν (Institution Mousse) ἐν Μασσαλίᾳ, εἰσῆλθε, κατόπιν ἐξετάσεων, εἰς τὴν γαλλικὴν ἑθνικὴν γεωπονικὴν σχολὴν τοῦ Γκρινιόν (Ecole Nationale d'Agriculture de Grignon). Τῇ 24 Ἀπριλίου 1896, μετὰ τριετῆ φοίτησιν, ἀριστέως δὲ εἰς τὰς ἐξετάσεις του, ὁ Σ. Ξανθόπουλος, ἔλαβε τὸ δίπλωμα γεωπόνου.

Εἰς τὴν ὁπηρεσίαν τοῦ δημοσίου. — Ἐκ Γαλλίας ὁ Σ. Ξανθόπουλος κατήλθεν εἰς τὴν ἑλλάδα ἐν ἡλικίᾳ δὲ εἰργάσθη συνεταιρικῶς, ὡς γεωπόνος, εἰς τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ (ἐπαρχία Τρικλῶν) κτήμα Πολιάνα τοῦ Κωνσταντίνου Τσιτσουπούλου. Ἐκεῖ τὸν αἶρον ὁ ἀτυχὲς ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897, εἰς ὃν, κατατιγνὴς ὡς ἐθελοντής, ἔλαβε μέρος. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἐκ Θεσσαλίας, ὁ Σ. Ξανθόπουλος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐνθα, μετὰ μικρόν, προσελήθη ὡς γεωπόνος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἑσπερικῶν (τμήμα γεωργίας). Τῇ 11 Νοεμβρίου 1897, δυνάμει τοῦ ὡς ἀριθμὸν 42.745 ὑπουργικοῦ ἀγγράφου, ἐταποθετῆθη ὡς ὑποδιευθυντὴς τῆς Κασσιβετίου πρακτικῆς γεωργικῆς σχολῆς, λειτουργήσας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμυροῦ Ἀπρίσης, ἐντὸς τοῦ κτήματος τῆς οἰκογενείας Κασσιβετῆ, ὅπου ἐδοιρήθη ὡς αὐτῆς, τῷ 1887, εἰς τὸ δημόσιον, ἵνα χρησιμίσθῃ πρὸς ἐκτελέσασιν γεωργικῆς σχολῆς. Ἐν τῇ ἀναφερομένῃ σχολῇ ὁ Σ. Ξανθόπουλος παρέμεινε ἐπὶ ἑτοὺς περίπου, κατ' ὃν, περιελθὼν, τῇ ἐντολῇ τῆς κυβερνήσεως, τὴν χώραν τῆς Θεσσαλίας, προῆλθῃ εἰς τὴν διανομὴν σπόρου πρὸς καλλιέργειαν σίτου ἀπὸ τῶν χωρικῶν, οἵτινες, ὄχληντας εἰς πλῆθος καταστροφῇ, λόγῳ τῶν προηγουμένων αὐτῶν πολυμικρῶν γεγονότων, ἐξεδόλκον διαθήσει ἐκαταλείψας τὸν κτημάτων τῶν. Ἡ ἀποστολὴ ἐκείνη τοῦ Σ. Ξανθοπούλου, κριθεῖσα ὡς λίαν ἐπιτυχὴς, ἐγένετο ὁραμὴ ὡς ἀπομνημῶν εἰς τοῦτον ὑπουργικὴν εὐαρέσκεια, γεγονὸς ὅπου ἐκείνη ὡς ἐξαιρετικῶς τιμητικὸν δι' ἑνα νέον γεωπόνον, ἡλικίας, τότε, 22 μόλις ἐτῶν.

Βραδύτερον, ὁ Σ. Ξανθόπουλος ἐταποθετῆθη ὡς διοικητὴς τοῦ ἐν Κερκύρῃ γεωργικοῦ σταθμοῦ καὶ ἀκολούθως ὡς διοικητὴς καὶ ὀργανιστὴς τοῦ ἰδρυθέντος ἐν Μεσολογγίῳ τοιοῦτου. Ὡς διοικητὴς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Μεσολογγίου, ἐπέδειξε ζωρὸν δραστηριότητα, ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν θεμάτων, τῶν ἀπορρόντων εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ κικνοῦ ἐν Αἰτωλοακαρνανίᾳ. Τῇ 24 καὶ 25 Φεβρουαρίου 1900, ἐδημοσίευσεν, ἐν τῇ ἑ-

φημερίδα «Νεολόγος» των Πατρών, (ιδρυτής Ίωάννης Παπαδόπουλος), δύο άρθρα, φυτοπαθολογικού ενδιαφέροντος, (από τον τίτλο «Ο άνθρωπος της άμπελου». «Μία ασθένεια της άμπελου.»—έπαιζαν εν προλόγῳ ὁ Σ. Ξανθόπουλος—«ήτις, από πολλὰς λησμονηθείσας, ἤρχισεν πάλιν ν' ἀνησυχεῖ τοὺς ἀμπελοουργοὺς, εἶναι ἀμολογούμενος ὁ ἄνθρωπος. Ἡ νόσος αὕτη τυγχάνει ἀπὸ πολλοῦ γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι. Ὁ θεοφραστος περιγράφει, ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀκράβωρος, ἀσθενεῖαν τινὰ τῶν ἀμπέλων, ἥτις καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα δὲν εἶναι ἄλλη ἢ ὁ ἄνθρωπος. Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους, διὰ πρώτην φοράν ἐμελετήθη καὶ διεγνώσθη ἡ νόσος ὑπὸ τοῦ Παναγιώτου Γενναίου, ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Αἰτωλίᾳ, πρὸ 25ετίας περίπου. Οἱ ἀμπελοργοὶ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶν διὰ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἀσχημάτι ἀπέφερον ἡ νόσος αὕτη, ἰδίως ἐπὶ τῶν γνωστῶν κοικιλιῶν τῆς ἀμπέλου παραγωγῆς μαυροδάφνης καὶ σουλτανίνας, καὶ ἐζήτησαν κατὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῆν τὴν ἀποστολὴν εἰδικῶ ἀπαιτημάτων, ὅστις νὰ μελέτησιν τὴν ἀσθένειαν, διαγνώσῃ αὐτὴν καὶ δώσῃ τὰς καταλλήλους ὁδηγίας διὰ τὴν θεραπείαν. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Σ. Ξανθόπουλος παρέσχεν ἀμειψιστατικὰς ὁδηγίας διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς νόσου καὶ ἐκάλεσε τοὺς παραγωγούς ν' ἀπαθύνωνται εἰς τοὺτον, διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ λήσιν τῶν ἐνδεκνικωμένων μέτρων.

Παραλλήλως, ὁ Σ. Ξανθόπουλος συνεργάζετο εἰς τὸ ἐκδιδόμενον, τότε, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῆν (ἐφημερίδα γεωργίας) «Γεωργικὸν Ἀελτίον», τόσον δὲ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦτο, ὅσον καὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ «Νεολόγου» Πατρῶν δὲν ἦσαν ἀπαθύνων ὁδηγίας πρὸς τοὺς καλλιεργητὰς τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν καρπῶν. Ἐν Αἰτωλοκαρναίᾳ, ἐπίσης, ἐμερίμνησαν οὗτος διὰ τὴν προώθησιν τοῦ κλάδου τῆς σιτητροφίας καὶ εἰδικῶς διὰ τὴν παραγωγὴν σπέρων, κατὰ τὸ τότε ἐπαρμολογῶν, τὸ πρῶτον, σύστημα L. Pasteur. Ὁσούτως, ἐν τῇ αὐτῇ περιφερείᾳ εἰσήγαγε, τὸ πρῶτον, τὴν καλλιέργειαν καρπῶν ἐκ σπέρου Καβάλας καὶ Σάνθης, πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καλλιεργουμένων κατωτέρων κοικιλιῶν τοῦ εἰδους. Τέλος, ἐν Μεσολογίᾳ, προέβη, (Μάρτιος 1900), εἰς ἀποτελεσματικὰς ἐνεργείας διὰ τὴν ἀνέγερσιν κτιρίων ἐν τῇ ἐκεί γεωργικῇ σταθμῇ.

Ἐπιστημονικὴ δραστηριότης. — Αἱ ἐν Πάτραις ἐκδιδόμεναι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφημερίδες, ἰδίᾳ δὲ ὁ «Νεολόγος», γέμον συχνοτάτα εἰδήσεων καὶ πληροφοριῶν περὶ τῆς γεωργίας ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος, ἦν ἐπιδείκνυν ὁ Σ. Ξανθόπουλος, ὡς διευθυντὴς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Μεσολογίου, ἐδημοσίεον δὲ καὶ ἄρθρα τοῦτο ἐπὶ ποικίλων γεωργικῶν ζητημάτων. «Ὁ ἀρκεύμενος ἐνταῦθα»—ἀναφέρεται ἐν τῷ «Νεολόγῳ», τῆς 5 Ἰουνίου 1900—«διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου [Ἑσωτερικῶν], διευθυντῆς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Μεσολογίου κ. Σ. Ξανθόπουλος ἐπισκέψθη προχθὲς τὰς σταθιδάμπλους τοῦ κ. Ἀνδρέου Ρούφου, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἰδίου συμπόλιτου μας καὶ ὑπὸ τοῦ γεωπόνου κ. Σ. Χαϊρέτη. Ὁ κ. Ξανθόπουλος ἐζήτησεν ἐπιστημὸν τὰς σταθιδάμπλους, ὡς εἶον οἰκτρῶς καταστραμμέναι καὶ ἐξέφρασε τὴν ὁπρίαν του διὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην. Καὶ ἐβεβαίωσε μὲν, ὅτι περὶ περνοσπόρου πρόκειται, ἐνσκήψαντος ὑπὸ σοβαρώτερον τοῦ συνηθούς μορφήν, ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ἠρόρησε, μαθὼν καὶ πισθεὶς, ὅτι ὁ κ. Ρούφος ἐλαβεν ἐγκρίσεις καὶ ἐφήρμοσε καλῶς πάντα τὰ ἐν χρήσει προληπτικὰ ἢ κατασταλτικὰ τῆς νόσου αὐτῆς μέτρα. Ἐκ τῆς καταστροφῆς δὲ τῶν κτημάτων τοῦ κ. Ρούφου, οὕτως περιποιημένων, ὁκρινεν ὅτι θὰ εἶναι πολὺ μεγάλη ἢ ἐν Πάτραις καταστροφὴ ἐκ τοῦ περνοσπόρου.

Τῇ 6 Ἰουνίου 1900, ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι ἀναφέρετο: «Ἐκτὸς τῆς ἐπισκέψεως τοῦ κτημάτων τοῦ κ. Ἀνδρέου Ρούφου, ὁ ἐπιθεωρητὴς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Μεσολογίου κ. Σ. Ξανθόπουλος μετέβη πρὸς ἐπιθεώρησιν καὶ τῶν κτημάτων τοῦ κ. Βοῦδ, τοῦ κ. Κινοπούλου καὶ ἄλλων γειτονικῶν, ὅτινα ἔχον ὑποστῆ μεγάλην βλάβην καὶ ἀπεφάνθη, ὅτι ἡ νόσος εἶναι καθαρῶς περνοσπόρος, μὲ χαρακτηριστικὰ σημεῖα. Καὶ πάλιν ὁ κ. Ξανθόπουλος ἠρόρησε, ὅταν ἐπληρωσθῇ ἡ κατάσταση καὶ ὅτι ἐπὶ τὴν ἀπὸ τῆς νόσου τινὸς ἐν ἀρίστη καταστάσει, ὅτι αἰωνίως, ἐν μὲν νυκτὶ, ἐκπύσῃ τὴν προσβολὴν καὶ, τὴν ἐπομένην, εὐρήσῃ ὁλόκληρον καταστραμμένον, χωρὶς οὕτως ἐν κλίμα νὰ μείνῃ ἀλλοτρίως.

Τῇ αὐτῇ ὡς ἀνὰ ἡμέραν, ἐν τῷ «Νεολόγῳ» ἐδημοσιεύετο

καὶ ἡ ἀκόλουθος εἰδήσις: «Ὁ κ. Σ. Ξανθόπουλος, διὰ τοῦ χθεσινοῦ τραίνου, ἀναχώρησεν εἰς Αἴγιον, ἵνα προλάβῃ τὴν ἐπικείμενην ἐκ τοῦ περνοσπόρου καταστροφὴν τῶν ἐκεῖ κτημάτων, θὰ ἐπανέλθῃ δὲ ἐντός ὀλίγου ἡμερῶν, ἵνα ἀνακοινώσῃ τὴν ἐπίσημον γνωμοδότησιν του περὶ τῆς ἀσθενείας τῶν κτημάτων καὶ τὴν μὴ ἐξακολουθήσῃν τοῦ ραντισματος, ἀλλὰ τὴν διὰ καπνοδόχων ἱλασίαν ἐπὶ τῶν στασιδῶν μετὰ θετικοῦ οὐλεῶς καὶ ἄλλων οὐσιῶν, ἐν τῷ μέγιστῳ θέλει, κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του, καταστήσῃ γνωστὴν.

Τῇ 11 Ἰουνίου 1900, ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι ἀναφέρετο: «Ἡ νομαρχία Πατρῶν διέταξε τὸν ἐν Πόργῳ διατρίβοντα διευθυντὴν τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Μεσολογίου κ. Σ. Ξανθόπουλον, ὡς ὑποβάλλῃ αὐτῇ τὴν σχετικὴν περὶ τοῦ περνοσπόρου ἐκθέσιν του». Καὶ τῇ, 12 Ἰουνίου 1900: «Ὁ γεωπόνος κ. Ξανθόπουλος, ἐπιστρέψων εἰς Πόργον, θέλει μεταβῆ καὶ πάλιν εἰς Αἴγιον, ἵνα παρατηρήσῃ καὶ τὰ ἀπορροφὰ δένδρα, τὰ ὑποστάντα βλάβας ἐκ διαφόρων ἀσθενειῶν.

Ἐκτοῦ ὁ Σ. Ξανθόπουλος ἐπέδωκε εἰδικώτερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ θέματος τῶν ἐκ περνοσπόρου καὶ φυλλοξήρας καταστροφῶν τῶν σταθιδάμπλων καὶ, ὡς περαιτέρω ἐν τῇ παρούσῃ βιογραφίᾳ ἱστορεῖται, ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀντιμετώπισεως τοῦ μεγίστου, διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, γεωργικοῦ τοῦτου προβλήματος, διὰ μετρίων μέτρων.

Διευθυντὴς γεωργικοῦ σταθμοῦ Πατρῶν. — Τῇ 1901, ὁ Σ. Ξανθόπουλος ἐποθετήθη ὡς διευθυντὴς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Πατρῶν.

Τότε (11 Ὀκτωβρίου 1901) ἀπεμεινῆ εἰς τοῦτον ἡ ἐπ' ἀριθμὸν 47.571 διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑσωτερικῶν (τμήμα γεωργίας) ἔχουσα οὕτω: «Πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Πατρῶν, κ. Σοκράτη Ξανθόπουλον. Παραγγέλλομεν ὑμῖν, ἵνα μεταβῆτε διὰ πρώτης αἰκαιρίας εἰς Λεμεσοῦν καὶ Πάφον, πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐκεῖ καπνοφυτειῶν τῆς οἰνοποιητικῆς καὶ γεωργικῆς ἐταιρίας πρῆν «Ζάννος καὶ Roche», καὶ μελετήσῃτε τὸν τρόπον τῆς γεωμῆνης ἀποξηρέσεως καὶ συσχευῆς τῶν καρπῶν, ἱσοβαρῆτε δὲ λεπτομερῶς περὶ τοῦτου ἐκθῶν τῷ ὑπουργεῖῳ. Ὁ ὑπουργὸς Γ. Ν. Θεοτόκης». Πράγματι, ὁ Σ. Ξανθόπουλος, μεταβὰς αὐτόθι, ἐπέβη μετὰ ἑαυτοῦ, δημοσιεύσας εἰς τὸ «Γεωργικὸν Ἀελτίον» τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν καὶ ἐκδοθέντος ἀκολούθως καὶ εἰς αὐτοτελεῖς φυλλάδιον. Προέδρος τῆς ἀναφερομένης ἐταιρίας οἰνοποιίας καὶ γεωργικῆς βιομηχανίας ἦτο, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ Ἰωάννης Ποταμιόγλου, γενικός διευθυντὴς αὐτῆς ὁ Ἀριστοβούλος Ίω. Ζάννος καὶ διευθυνταὶ τῆς οἱ Ἑμμανουὴλ Roche καὶ Κλεάνθης Ι. Ζάννος. Ἡ ἐταιρία—ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Σ. Ξανθόπουλου—διέθετε τότε ἐργοστάσια ἐν Ἀθήναις (καρὰ τοὺς Μύλους), Καλάμαις, εἰς τὴν νήσον Πόρον καὶ ἐν Λοιδίῳ.

«Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη»—ἐτόνιζε συμπεροσματικῶς ἐν τῇ ἐκθέσει του ὁ Σ. Ξανθόπουλος—«ἤτις, ὑπὸ ἐπὶ οὐκ ἐκτασῶς καὶ ἀφθονίας κεφαλῶν, εἶναι ἡ μεγαλύτερα καπνοφυτεία τῆς Ἑλλάδος, ἔχει εὐοίωνον μέλλον. Ἡ γενικὴ ἀρχή, ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ αὕτη βασίζεται, εἶναι ὀρθοτάτη. Ἡ στατιστικὴ καὶ ἡ ἀπλὴ παρατήρησις ὅλων τῶν καρπῶν καὶ ὅλων τῶν κοινωνιῶν δεικνύει, ὅτι προϊόντος τοῦ πολιτισμοῦ δὲν λεπτόνεται μόνον τὰ ἡθη καὶ οἱ τρόποι, ἀλλὰ λεπτόνεται καὶ ἡ διαίτα καὶ ἡ γένεσις τῶν ἀνθρώπων. Ὅλον ἐν χάναι ἔδεως ἡ ἐδρροσβριγὴ (ναργιλὴς) καὶ ἡ δεσφὴς καπνοσβριγὴ (πίμα). Ἀρμεῖτερα, ἀπὸ τινῶν ἐτῶν, ἐξωρίσθησαν ἐκ τῶν αἰθουσῶν καὶ ἐκ τῶν καλῶν κέντρων συναντήσεως τοῦ ἐκλεκτοῦ κόσμου. Ἐπίσης, τὰ βιεῖα ποδρά τῆς Βιργινίας, δὲ ἄλλοτε τόσον διαδεδομένα, χάνουν ἔδεως ἡμέραν τῇ ἡμέρᾳ, ἐνθὺ κατακτιθῶν ἔδεως τὰ λεπτὰ καὶ ἀρμενικὰ ποδρά τῆς Ἀβάνας καὶ τὰ τορκικὰ σιγαρέττα, ἀφ' ἑτέρου. Ἀετιμολογικῆς τῆς κρῆσεως, κατὰ μέσον ὅρον, οἱ λεπτὸι, ἰδίως, μεκκόντοιοι καπνοὶ, οἵτινες ἄλλοτε ἐθεωροῦντο ὡς καταλλήλοι μόνον διὰ τὸ ὥριμον φύλλον (καὶ ἀκαλοῦντο «χαρὶν»-τοσαύτων), σήμερον ἐποθέτουν τὴν κυριαρχίαν καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσχυροῦ φύλλου, ἡ δὲ ὁλονὴν σταθερῶς αὐξάνουσα τιμὴ των, μὲ ὅλην τὴν αἰζονομένην καλλιέργειάν των, δεικνύει προσαφῶς, ὅτι ἡ ἐν Καβαλα καὶ Σάνθῃ παραγωγὴ δὲν δύναται νὰ παρακολουθῇ τὴν κατανώμενην καὶ ὅτι εἰς τὴν εἰδή ταῦτα ἀνήκει τὸ μέλλον. Ἐνθὺ, λοιπόν, ἡ θεμελιώδης ἰδέα τῆς ἐπιχειρήσεως Λεμεσοῦ καὶ Πάφου, ὑπὸ ἐπὶ οὐκ οἰκονομολογικῇ, μὲν νὰ ἐξετάσωμεν, ἐάν τὸ περιβάλλον εἶναι τοιοῦτον, ὥστε τὸ ἔργον νὰ εὐοδοθῇ. Βεβαίως, τοῦτο δὲν εἶναι, ὑπὸ πᾶσαν ἐποχῇ, ἀμέτ

πτον, αλλά δύνανται νά παρηγορηθῶσιν οἱ ἰθύνοντες τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως, ὅτι τὸ ἰδανικόν, δηλαδή, τὴν τελείαν ὑπαρξίν ὅλων τῶν συνθηκῶν πρὸς πλήρη ἐπιτυχίαν, οὐδὲμος ἐν τῇ πράξει δυνάμεθα νά ἐπιτύχωμεν. Ἄλλοι πταίει ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους, ἄλλοι ἡ ἑλκυστικὴ ἐργασία, ἄλλοι ἡ ἐνδομηκὴ πληγὴ τῆς ἀκρίδος καὶ ἄλλοι ἡ συχνότης τῆς χαλάρης. Ἐν Λαίμογαρδίῃ, μὲ ἀσθενίαν ἐργατικῶν χειρῶν ἐβηνῶν, μὲ καταλληλοτάτος ὑπὸ χρημικὴν ἔκωσιν γαίης, μὲ συνθήκας μὴ καθιστάσους πιθανὴν εἰσβολὴν ἀκρίδος, ὑπολείπεται, κυρίως, ἐν μόνον τριττὸν μέρος, τὸ κλίμα. Ναί μὲν, τὸ κλίμα εἶναι ἐπαρκὲς διὰ τὴν τελείαν ὀρίμανσιν τοῦ καρποῦ, ἀλλὰ τὸ δυνάμει τῆς συγκομιδῆς καθιστᾷ ἀναγκαίως τὰς πελαγίους ἐκπύνας ἐγκαταστάσεις ἡλιαστροφῶν, τεχνητῆς θερμότητος κ. λ., δι' ὧν ἐπιβαρύνεται ἡ παραγωγὴ τοῦ κτήματος. Ἐνδεχόμενον, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, αἱ μήκω ἐντελὲς γίνονται συνθήκαι τοῦ κλίματος νά ἴδωμεν ἀσφορήν εἰς μερικὰς ἀπογοητεύσεις τῶν μεγάλων ἐλπίδων τῶν ἐνδιαφερομένων, ἀλλ' ὁ σκοπεύοντες τὴν ἐντέλειαν, ὅτι ὁ νῦν διαβυνθῆς τοῦ κτήματος πληρότητα ἐπέτυγεν εἰς τὴν διάγνυσιν τῶν κακῶς ἐχόντων καὶ ὅτι ἡ συστηματικὴ ἐνέργεια αὐτοῦ, ὅπως τροποποιήσῃ τὰς καλλιεργητικὰς μεθόδους, συμφώνως πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας ἀνάγκας τοῦ κλίματος, θὰ σταθῇ ἐν τῇ μέλλοντι ἐν ἐπιτυχίᾳ. Οἱ δὲ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος φιλοπρόδοι καπενοφυεταί, οἱ ἐπιτιδόμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν πολυτίμων μακεδονικῶν καρπῶν, δύνανται, νομίζω, νά ἐξαγάγωσιν ἐκ τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλώσεως τοῦ Λαίμογαρδίου τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν πρέπει πιντοῦ καὶ πάντοτε ν' ἀπομιμῶνται δουλικὰς τὰς καλλιεργητικὰς μεθόδους τῆς Σάνθης καὶ Καθόλας ὅτι, ἐν περιπτώσεσι ἀποτυχίας αὐτῶν, ν' ἀποβαρύνωνται, ἀλλὰ, πειραματίζομενοι καὶ ἐπιμένοντες, νά τροποποιῶσιν τὴν καλλιέργειαν, ὥς ὅπου φθάσωσιν εἰς πλήρη ἁρμονίαν τῶν καλλιεργητικῶν μεθόδων πρὸς τὸ κλίμα ἐκείνου τόπου. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὰς ἐν Λαίμογαρδίῃ γενομένης παρὰ τῆς ἐταιρίας Ζάννου καὶ Roche ἐγκαταστάσεις ἐλάχιστοι καλλιεργηταί εἶναι εἰς θέσιν νά μιμηθῶσι, ὥς μὴ διαβέβαιον τ' ἀπαιτούμενα κεφάλαια, ἀλλ' ἡ τῆς μελέτης τῆς ἐπιχειρήσεως, τὴν ὁποίαν διεκίνησεν ἡ Λαίμογαρδία ὁ διακεκριμένος συνάδελφος κ. Ρυθόβδος Δημητριάδης καὶ τῆς ὁποίας ἀποδρᾶν εἰκόνα προσεπαθήσαμεν νά δώσωμεν, θ' ἀρσώσῃ πολλὰ πρακτικὰ διδάγματα.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ὥς ἀνω περίοδον, ὁ Σ. Ξανθοπούλος προεβή εἰς τὴν ὀργάνωσιν δασικῶν φυτειῶν ἐν Πάτραις, χρησιμοποιοῦντας ἐκτετατὴν παροχὴν, παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους Μαλτέζου. Ἐκ τοῦ φυτειῶν τούτου ἐγένετο ἡ ἀναβάσκεις τοῦ λόφου τοῦ Ἑσχατοβουνίου καὶ τοῦ παλαιοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν. (Ταῦτα ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐφημερίδι «Νεολόγος» Πατρῶν, τῆς 12 Φεβρουαρίου 1902).

Κατὰ τῆς φυλλοξήρας. — Ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ἐπιδοθείς εἰς τὴν μελέτην τοῦ θέματος τῶν ἐκ τῆς φυλλοξήρας καταστροφῶν τῶν σταφυδιῶν, ὁ Σ. Ξανθοπούλος ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἀντιμεταποικίσεως τοῦ προσβλημένου ἐκείνου διὰ ριζικῶν μέτρων, διαπιστωθέντος ὅτι διὰ τῶν ἡμετέρων οὐδὲν βεβαιὸν ἀποτέλεσμα προέκυκε. Περὶ τῆς προστασίας τῶν ἐκείνης, ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ «Νεολόγῳ» Πατρῶν, τῆς 7 Μαρτίου 1902, μακρὸν ἀρθρον τοῦ Μ. Γ. Σακελλαρίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐτονίζετο : «Περὶ τοῦ κινδύνου τῆς φυλλοξήρας ἐπιστήσεται τὴν προσοχὴν τῆς Σταφυδικῆς [Τραπεζῆς], τῆς κοινωνίας καὶ τῆς κυβερνήσεως, μοι ἔλεγον, προχθὺς, ὁ κ. [Σωκράτης] Ξανθοπούλος, εἶπα ὁ κ. [Ἀριστόβουλος] Ζάννος καὶ ὁ κ. [Ἐπαμεινώνδας] Χαρίλαος, ἐργοστασιάρχης ἐν Πειραιῇ. Μέχρι σήμερον ὁ κινδύνος ἦτο ἀπάτατος. Ἀπὸ σήμερον εἶναι ἐπικείμενος. Καὶ μοι ἐξέφραζον τοὺς φόβους τῶν διὰ τὰς τρομερὰς συνεκείας τοιοῦτου γεγονότος, μετὰ τόσοσιν πόνοι, ὅσον δὲν θὰ ἠσθάνοντο ὅλοι ὅμοι οἱ σταφυδοκαταργητοὶ καὶ ἀμπελοργοί. Διὰ τὸ κινδύνος μέχρι σήμερον ἦτο ἀπάτατος καὶ διὰ τὸ ἀπὸ σήμερον εἶναι ἐπικείμενος ; Διὰ τὸ μικρὸν τῆς φυλλοξήρας μολὺς ζῇ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ ἀπὸ Γαλλίας ταξιδίων διαρκὲς περισσοτέρως. Διὰ νά ζῇ, πρέπει νά ἔχῃ θέσιν κατὰλληλον, καὶ τοιαύτην δὲν εἶναι ὁ ἀνθρώπος μετ' αὐτοῦ. Μᾶς προφυλάττει, λοιπόν, ἡ θάλασσα καὶ ὁ κόπος, ὁ ὁποῖος ἀσφυγορεῖ τὴν εἰσαγωγὴν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ φορεῖς τῆς φυλλοξήρας. Ἀλλ' ἀπὸ σήμερον ἡ φυλλοξήρα εἶναι εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἑλλάδος. Ὁ λαριστικὸς σιδηρόδρομος θ' ἀνοίξῃ τὴν θύραν καὶ ἡ φυλλοξήρα θὰ εἰσβάλῃ, ὥς ἡ ἀπεύχεται Ἐρι-

νός, τρομερὰ, ἀπαισία. Σήμερον ἐρημύνει τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἑπείρον. Αἶριον θὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς Ἀθήνας καὶ διὰ τῶν Ἀθηναίων, εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἡ φυλλοξήρα περὶ εἰς ἀπόστασιν 10 χιλιομέτρων. Ἐνὰς σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος θὰ μεταφέρει χιλιάδας ἀπὸ τῶν ἐκ Μακεδονίας, θὰ διασκορπίσῃ ἑκατομμύρια δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἀπὸ ἀμερλῆ μέχρι Πειραιῶς. Πρὸ τοιοῦτου κινδύνου, ὁ κ. [Ἀριστόβουλος] Ζάννος καὶ ὁ κ. [Ἐπαμεινώνδας] Χαρίλαος καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ [Πατρῶν] κ. [Σωκράτης] Ξανθοπούλος εἶχον ἀρτισμένην ἰδέαν καὶ γνώμην : Πρέπει νά ἐγκαταλειψώμεν, ὥς ἀσκοπον, τὴν διὰ σπόρου παραγωγὴν τῆς ἀμερικανικῆς ἀμπέλου. Ἡ παρὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ ἐκ σπόρων προερχόμενα φυτὰ προσβάλλονται ὑπὸ φυλλοξήρας. Μόνῃ ἡ βέργα παράγει ἀπρόσβλητα φυτὰ καὶ μόνῃ ἡ βέργα θὰ σώσῃ τὴν ἑλληνικὴν ἀμπελοργίαν. Ὁ ὁβόος, ὅτι διὰ τῆς βέργας θὰ εἰσάγῃ τὸ μικρὸν, δὲν εἶναι σήμερον βῆσιμος. Διότι ἡ ἐπιστήμη ἔχει ὁρθεῖν καὶ κατὰλληλα ἀπολυμαντικὰ μέσα, ὥστε ἡ βέργα νά εἰσάγῃ ἀλώρητος καὶ καθαρά. Τὸ ζήτημα, ποῖον εἶδος βέργας πρέπει νά παραδεχθῇ ἡ Ἑλλὰς, παρουσιάζει σήμερον ὀλιγοτέρας δυσκολίας, διότι ἡ Γαλλία ἐκκενῶν ἐπὶ τούτου καὶ μελέτης καὶ δοκιμῆς καὶ ἔχει ἑκατομμύρια ἐκταρίων ἐν πλήρει ἀκμῇ. Ὅλη ἡ δυσκολία εἶναι ν' ἀνακύβουν οἱ ἀρμόδιοι ἀπὸ τὴν ἀδρανείαν, ἡ ὁποία τοῖς κατέχει. Ἡ ἰδέα ὅτι τὸ σταφυδοκλήμα εἶναι ἀπρόσβλητον ἡ ὅτι τὸ χῶμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι συστηματικῶς διάσπορον, ἡ ὅτι ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος εἶναι πάρα πολὺ μεγάλος καὶ δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, εἶναι ἰδέα ἡ πολὺ ἡθυστικὴ ἡ πολὺ μοιρολατρικὴ. Ὁ κινδύνος εἶναι ἐγγὺς καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ κρούσιν οἱ ἀντιπρὸς ἄνδρες. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν, ἡ Σταφυδικὴ [Τραπεζία] καὶ οἱ πρωτόντες τῶν κτηματιῶν καὶ κεφαλαιούχων πρέπει νά ἐκβιάσωσιν τὴν κυβερνήσιν, νά παραδεχθῇ, κατ' ἀρχὴν, τὴν εἰσαγωγὴν βέργων ἐκ Γαλλίας. Ἀκολούθως, ἡ κυβερνήσιν ν' ἀποστείλῃ ἄνδρας εἰδικούς εἰς Γαλλίαν, διὰ νά ἐξετάσωσιν ποῖον εἶδος ἀντέχει ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν φυλλοξήραν καὶ ποῖον εἶναι προσηγορώτερον ἐν Ἑλλάδι. Ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν δὲ γάλλου γεωπόνου, νά τὰ ἀπολυμάνουν, μὲ ὅλας τὰς ἐγγυήσεις τῆς ἐπιστήμης, καὶ νά τὰ ἐμμετρίσωσιν εἰς τοὺς διαφόρους γεωργικοὺς σταθμούς τοῦ κράτους [...]. Ἐκ τοιοῦτων φυτειῶν οἱ ἀμπελοκτέμονες θὰ παραλαμβάνουν βέργας καὶ οὕτως, διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, πρὶν ἢ ὁ ἐχθρὸς εἰσβάλῃ, θὰ εὐρεθῇ ἐτοίμη ἡ Ἑλλὰς καὶ θὰ διασφῇ πάντα κλονισμόν. Ἀλλὰς, ὁ κινδύνος εἶναι ἐγγὺς καὶ αἱ συνέπειαι θὰ ὦσι τρομεραί. «Ἡ-ἐρίετο — μοι ἔλεγον ὁ κ. [Σωκράτης] Ξανθοπούλος — εἰς ποίας δυσκολίας θὰ εὐρεθῇ τὸ κράτος, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῆς νόσου ; Ἐν Ἑλλάδι ἐξετυλίχθη ἐν φαινόμενον πλήρης δραματικῆς περιπέτειας : Ἄμα ἀνεκρίνετο φυλλοξήρα ἀμπελος, ὁλόκληρος λόγος στρατιωτικὸν ἔπρεχεν ἐκεί. Πληθεὺς ἐργατῶν ἐπεχείρει τὴν ἐκρίζωσιν καὶ τὴν καθῆσιν τῶν κλημάτων. Οἱ ἰδιοκτῆται ἀνθίσταντο καὶ μετὰ αὐτῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν αἱ συμπλοκαὶ καὶ αἱ συγκρούσεις δὲν ἦσαν σπάνιαι. Διότι ἡ ἐκρίζωσις δὲν περιερίετο μόνον εἰς τὰ προσβληθέντα κλήματα ἢ εἰς τὴν προσβληθεῖσαν ἀμπέλον, ἀλλὰ εἰς μίαν ἁκτίαν ἀρκούντως μεγάλην. Ἐκς ἐδῶ ὁ φόβος περὶερίετο μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἰδιοκτητῶν. Τὴν ἐπιστολὴν, ἠρξίζεν ἡ διαδικασία τῶν ἀποζημιώσεων καὶ τῶν ταμείων ἡ πολιτορκία. Ὑποθέστωτε τώρα, ὅτι μία προσβολὴ γίνετο ἐν Ἑλλάδι : Διὰ τίνων στρατιωτῶν θὰ ἐκρίζωσαν τὰς προσβληθείσας ἀμπέλους καὶ διὰ τίνων μέσων θ' ἀποζημιώσωμεν τοὺς κτηματίαι ; Ἐπειτα, ποῖα βοήθῃ θὰ διεγερθῇ ; Ἐάν φανῇ εἰς ἐν σημείον, ὅλοι θὰ φωνάζουν, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κράτους, «ἰδοὺ ὁ ἐχθρὸς ἴ». Ἐν μέσῳ τοιοῦτου ἀλλογαμοῦ, εἰς ποῖον σημείον θὰ καταβῇ ἡ στρατιωτικὴ δόνησις ; Ἡ διὰ τὴν ἐπέμβασιν στρατιωτικῆς δόνησις δὲν ἀρκεῖ. Ὅλος ὁ στρατὸς δὲν ἐπαρκεῖ. Μόλις μία ἐπαστρατιά ἡμπορεῖ νά ἐπιτελέσῃ τὸ ἔργον. Αὕτη εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ μορφή τῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν θὰ παρουσιάσῃ τὸ κράτος καὶ ἡ κοινωνία. Ἀλλ' ἡ ἐσωτερικὴ μορφή εἶναι ἀπαισιότερα. Μετὰ τὴν φυλλοξήραν, δὲν ὑπάρχει οὐτε κράτος οὐτε κοινωνία. Θὰ εἶναι τὸ χάος καὶ ἡ βοήθῃ τῶν δυνάμεων τοῦ κατακλισμοῦ. Λέγουν πολλοὶ ἐν Ἀθήναις : «Περιζώσεται τὰς σταφυδαμπελούς, καὶ σκεῖρατα καρποί, καὶ φονεῖται κτήνη, καὶ γενετὴ σηροτρόφοι, κτηνοτρόφοι, μελισσοτρόφοι καὶ εἰ τι ἄλλο ἴ». Εἶναι πολὺ πικρὸν νά ξενολάττει τις τὴν γεωργικὴν βιομηχανίαν ἐνός τόπου μὲ ἐν πιστότερον καὶ μὲ ἐν πρακτορεῖ-

ον έφημερίδων. 'Αλλά δυσκολώτατα μὲ οἰονόδησθε γεωργικὸν έργαλεῖον. Ζερίζετε στρεβιδωμένους θά εἴη: θάνατος τοῦ γεωργοῦ καὶ τοῦ κεφαλαίου. Δὲν ὑπάρχει οὐτὰ ἐν στρέμμα ἐλαττωρ. 'Όλα εἶναι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς δυνάμεως τοῦ κεφαλαίου. Εἰδὲς μετὰ τὴν ἱερίζουσι, εἰς ποῖαν θέσιν θὰ εὐρεθοῖν ἰδιοκτητὴς καὶ δανισταί; * [. . .] Καὶ ὅταν οἱ ἰδιοκτητὴς καὶ οἱ δανισταὶ γίνωνται πτωχεύοντες, εἰς ποῖαν θέσιν θὰ εὐρεθοῖν, ὅσοι εἶναι δανισταὶ τῶν δανιστῶν; Δὲν πρόκειται ἐδῶ περὶ πτωχεύσεως ἐνός ἢ δύο ἀτόμων. Πρόκειται περὶ πτωχεύσεως καθολικῆς, ἢ ὅποια θὰ συμπερασθῇ ὅλους, καὶ τοὺς πόρρωθεν μετὰ τῆς στασιδοπαρυγῆς συνδεσμένους. 'Ό κίνδυνος καὶ ὁ κλονισμὸς θὰ σπείσων ὁλοκληρὸν τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν πρώτην προσβολὴν ἐνός καὶ μόνου κλήματος, ὁ πτωχὸς θὰ σταρεθῇ ὅλας τὰς πηγὰς τῆς κίσεως καὶ ἡ ἀκαλλιέργησις θὰ βασιλεύσῃ πανταχοῦ. Οἱ καλλιέργηται δὲν θὰ ἔχουν ἀπλῶς μόνον μὲ καλλιέργησαν, ἀλλὰ δὲν θὰ ἔχουν νὰ φάγουν. Διατί, τότε, ὁμιλοῦν περὶ καλλιέργειας ἄλλων εἰδῶν; 'Η γῆ θ' ἀνήκει εἰς τὸν δανιστὴν καὶ ὁ δανιστὴς αὐτὸς θὰ εἶναι τόνον πτωχός, ὅσον καὶ ὁ πτωχὸς ἰδιοκτήτης. 'Η Ἑλλάς, τότε, θὰ παρουσιάσῃ ὅσιν γενικὸν νεκρωτικόν. Καί, μετὰ τὸ νεκρωτικόν τοῦτο, τί ἐλπίζον οἱ ἐν Ἀθῆναις; Πόθεν ἐλπίζον νὰ γερῶσιν τὸν προδολογισμὸν; Πῶς θὰ συντηρήσουν ὅλας τὰς λεγόμενας, τὰς ὁποίας ἐσώσανται τὸ κράτος περὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν; Εἰναι σκληρὸν καὶ νὰ τὸ φαντασθῇ τις Μία Γαλλία ἡδυνήθη νὰ κρατήσῃ. 'Αλλ' ἡ Γαλλία εἶναι διηρημένη εἰς δύο πόρους γεωργικὰς ζώνας. 'Όλα τὰ εἶδη τῆς παραγωγῆς εὐρίσκοντο εἰς ἀκμήν. 'Η Γαλλία, ἐκτός ἄλλων πόρων οἰκονομικῶν, εἶχεν ὄφθον ἀποταμιεύματα. 'Η Γαλλία, μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 καὶ 1871, ἐλάττωσεν ἐξ ἰδίων πάντα διακατομήρια [φράγκα] εἰς τὴν Γερμανίαν. Πόθεν ἠνέλησε τὸν καλῶσαν αὐτὸν τοῦ χρόνου; 'Εκ τῶν ἀποταμιευμάτων τῶν κατωκινήτων τῆς. 'Αλλὰ ἡ Ἑλλάς, μὲ τὰ ὀκταεθνια ἑκατομύρια τοῦ δημοσίου χρόνου, ἔχει γεωργίας, ἔχει στασιδοπαρυγῆς, ἔχει ἀποταμιεύματα, ποῦ θὰ εὐρεθῇ; 'Επὶ ἐνός ἡμισιτοῦ. 'Η ἐκρηγξίς τοῦ θὰ εἶναι τρομερὰ καὶ ἡ λάβα τοῦ θανατηφόρου. 'Εκείνοι, οἱ ὅποιοι τρέχουν τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον, ἄς τὸ σκεφθοῦν. 'Αν νομίζουν, ὅτι μετὰ τὴν φυλλοξήραν τῆς σταφίδος, θὰ φορολογήσων τὴν πατάταν ὑπὲρ τὸν ναυάρων τῶν, ἄς κοιμηθῶν ὑπὸν γλυκερόν! 'Αν, ὅμως, μερινοῦν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν περισσότερον, παρὰ περὶ τῶν στασιδοκτημένων, ἐν ἔχουν καθήκον: 'Απὸ τῆς εὐρίας, ἀμείως, νὰ παραδεχθῶν τὴν εἰσγωγὴν κλημῶν ἀμερικανικῶν, καὶ οὐδ' ὅπου παραδέχεται ἡ ἐκστῆσις. 'Αλλὰς, ὁ κίνδυνος εἶναι ἔγγος, καὶ μὲ τοὺς πρώτους κινεοὺς τοῦ λαριστικοῦ [στασιδοδρόμου] θὰ διασπαρῶν καὶ τὰ πρῶτα νόθη τοῦ τρομεροῦ μικροβίου. 'Αλλὰ, μὲ τὴν πρώτην ἡμερίαν τῆς γεωποικικῆς φυλλοξήρας, θὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἄλλος ἐχθρὸς ἐπικινδυνώδεστος. Θὰ εἶναι ἡ πολιτικὴ φυλλοξήρα.

Τὰ ἀμερικανικὰ κλήματα. — 'Η ἐκστῆσις ἐκείνη, τῆς ὁποίας ἠγῆθη ὁ Σ. Σανθοπούλος, συνεισχυροῦμενος ὑπὸ τῶν Α. Ζάννου καὶ Ε. Χαριλάου, διὰ τὴν ἀντίστασιν ἐν Ἑλλάδι ἀμερικανικῶν κλημῶν, μὴ προσβαλλόμενων ὑπὸ φυλλοξήρας, ἔχον εἰσγῆ ἀποταμιεύματα. 'Εν τῇ ἐκθέσει (21 Αὐγούστου 1902) τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Στασιδικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1901-1902, (πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου Α. Σταυρόπουλος, ἀντιπρόεδρος Ν. Θεοφίλου, μέλη Ρ. Μακρυγιάννης, Δημοσθένης Λόγκας, Ἡρακλῆς Τσιγκλητήρας, Ἀνδρέας Κεράλας, Κ. Φωτοπούλος, γραμματεὺς Δ. Γελανοπούλος, διεκδυντὴς τοῦ λογιστηρίου Κ. Θεοδόρου, ταμίας Ἰωάννης Γριμάνης, ἐκτελεστικὸς Νικόλαος Λάλλας καὶ μέλη τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς Α. Γριμάνης πρόεδρος ἐσθῆν, Α. Κανελόπουλος ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου, Τρόφιμος Σ. Ἀναστασοπούλου οἰκονομικὸς ἐκτελεστικὸς, Κ. Τάσος διεκδυντὴς τοῦ ἐν Πάτραις ὑποκαταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος), ἐννοεῖται: «ὅτι τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμερικανικῶν κλημῶν, πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου φυλλοξήρας, ἐν περιπτώσει ἐνεκλήσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι, ἠγορεύθη ἐπιτελεῖν γήπεδον, ἐκ 35 περίπου στρεμμάτων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνεστεύθησαν καὶ ἀκαλλιέργηθησαν ἐπιστημονικῶς, ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐπιβλέψιν καὶ κατὰ τὰς ἐποδείξεις τοῦ ἀξιοτίμου διεκδυντοῦ τοῦ ἐνταῦθα γεωργικοῦ σταθμοῦ κ. Σωκράτους Σανθοπούλου, καὶ κλειστά εἶδη ἀμερικανικῆς ἀμπελοῦ, ἢ δὲ πρὸς τοῦτο ἐργασία ἀπέβη

πλέον ἢ ἐπιτυχῆς, χάρις εἰς τὰς ἀμεταίτους καὶ ὁκνους προσπαθείας τοῦ κ. Σ. Σανθοπούλου καὶ τῆς φιλοτιμῆς ἐπιμελείας τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Τραπεζῆς. Διὰ μικρὸς σχετικῆς δαπάνης, μετὰ χρόνον μικρὸν ὁπωσδήποτε, ἐν ἡ Στασιδικῇ Τραπεζῇ θέλει προσπαθῆσαι, ὅσον οἶον τε, νὰ συντομίσῃ, θὰ δυνάμεθα ν' ἀνταπεξέλθωμεν κατὰ τοῦ ἐπικινδύνου ἐχθροῦ τῆς στασιδοπαρίας, εἴποτε, ὅπου ἀπαιχόμεθα, ἔθελον ἐνεκλήσει καὶ οἷτος ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐκθέσει ἀνταρῆτο καὶ τοῦτο: «Τῇ εἰρηναίᾳ καὶ προθύμῳ μεσολαβήσῃ τῶν κ. κ. Λέοντος Μισσηνοῦ, γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνο καὶ Μιχαῆλ Δ. Φραγκοπούλου μεγαλεμπόρου ἐνταῦθα [ἐν Πάτραις], κατεβῆθη ἡ—τῇ συμμετοχῇ καὶ ἄλλων κεφαλαιοκλήων καὶ τῆς Ἑθνικῆς, ὡς καὶ τῆς ἡμετέρας [Στασιδικῆς] Τραπεζῆς— σύστασις ἀνωμίμου εταιρίας, ὑπὸ τὴν ἑπωνυμίαν «Ἑλληνικὴ Στασιδικὴ Ἑταιρία», κύριον σκοπὸν ἔχουσα τὴν διάδοσιν τοῦ στασιδοκάρου καὶ ἐκτεταστὴν τῆς καταναλώσεως αὐτοῦ εἰς Ἀμερικὴν, διὰ τῆς εἰσγωγῆς ἐκτετατῶν ποιοτήτων, τῆς ἐνισχύσεως καὶ τῆς ἐπιτοπίας λιανικῆς πωλήσεως καὶ τῆς ἀμεσότητος, ὡς οἶον τε, προσεγγίσεως παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως». Ἐπὶ τῆς ἀναγκαίης προσπάθειας πρὸς ἐκτέτασιν τῆς καταναλώσεως τοῦ στασιδοκάρου ἐν τῷ ἐπιτελικῷ, ὁ Σ. Σανθοπούλος εἶχε προβῆ εἰς πλείστα διαβήματα παρὰ τοῖς τότε ἀρμοδίους, ὑπέβαλε δὲ καὶ σχετικὰ ὑπομνήματα.

Δι' ἀνάπτυξιν τῆς σηροτροφίας. — Κατὰ τὴν ἀναφερομένην περίοδον, ὁ Σ. Σανθοπούλος ἠγῆθη ἐν Πάτραις καὶ προσπάθειαι, πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς σηροτροφίας καὶ εἰσγωγῆς καὶ ἐν τῇ περιφορίᾳ ἐκείνη—ὡς εἶχε πρόβῃ καὶ ἐν Μεσολογγίῳ—τῆς μεθόδου πρὸς παραγωγὴν σπέρων κατὰ τὸ σύστημα L. Pasteur. Τῇ 24 Μαρτίου 1902, ἐγένοντο ἐν Πάτραις τὰ ἐγκαίνια τοῦ σηροτροφείου τῶν κυριῶν, πρόεδρος τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ Ἰωάννα Μαλτέζου. Ἡ ὅλη προσπάθεια εἶχε τεθῇ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γεωργικῆς Ἑταιρίας, τελοῦσης ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', τὸ δὲ σηροτροφεῖον τῶν κυριῶν εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἐν Πάτραις, εἰς οἶκον, κατὰ τὴν πλατείαν Ὑψηλῶν Ἀλωνίων, ἀνήκον εἰς τὰ βασιλικὰ κτήματα. Κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ σηροτροφείου, ὁμιλήσεν ὁ τότε νομάρχης Ἀχελῆας καὶ Ἡλίας Χρήστος Παλαμῆς, ὅστις ἐτόνισε, ὅτι ἡ σηροτροφία καὶ μεταξουργία «οὐδὲν εἶναι ἐργασία κληβενακὴ καὶ ταπεινὴ, ἀλλὰ λαμπρὴ καὶ ἐπιλεκτὸς καὶ κτιστοφόρος», καὶ προσέθηκε: «Ἡ σηροτροφία καὶ μεταξουργία προσεπάρουν, ἄλλοτε, εἰς τὴν Πελοπόννησον τόσην ἀκμήν, ὅσα ἐξ αὐτῆς ἀπεκλήθη αὕτη «Μορῆς». Ἰδοιτέρον ἀκμήν προσεπάρουν εἰς τὰς Πάτραις. Ἡ μνηριόλατος δ' ἐκείνη πατρίδι δόσπονται Δαναήλεις, μεταβιβάσαντες νὰ χαιρέτισιν τὸν φίλον αὐτῆς αὐτοκράτορα Βασιλεῖον τὸν Μακεδόνα εἰς τὸ Βυζάντιον, προσεκόμισαν αὐτῇ, πλὴν τῶν ἄλλων δώρων, καὶ ἑκατὸν ποικιλοχρόους πορφύρας καὶ ἑκατὸν μεταξωτὰ ἱμάτια, προδόντα τῆς πατρίδος μεταξοβιομηχανίας τῆς ἐποχῆς τότε».

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν ἰδίαν, ὡς εἰρήται, ἐποχὴν, ὁ Σ. Σανθοπούλος ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἐν Αἰγίῳ τῆς β' σηροτροφικῆς ἐκθέσεως. Τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἐγένοντο τῇ 17 Ἰουνίου 1902, τῆς δὲ τοιαυτῆς ἐπιτροπῆς ἠγῆτο, ὡς πρόεδρος, ὁ Β. Χριστοδουλόπουλος.

Ἡ μὲν κατὰ τοῦ περὶ νοσοσπόρου. — Αἱ πεπραγμέναι ἐφημερίδες τῶν ἐτῶν 1902 καὶ 1903 περιέχουν πειρὴν πληροφοριῶν περὶ τῆς εἰδικῆς προσπάθειας, ἥτις ἀνελήφθη, τότε, ὑπὸ τοῦ Σ. Σανθοπούλου, πρὸς καταπολέμησιν τοῦ περὶ νοσοσπόρου. Παράλληλως, ἐδημοσίευσεν καὶ ἐκτενὲς ὁδηγίαν τοῦτο πρὸς τοὺς καλλιέργητας, ἀναφερομένης εἰς τὸν τρόπον ἀντιμεταστάσεως τοῦ κινδύνου τῆς ἐκ περὶ νοσοσπόρου καταστροφῆς τῶν στασιδοπαριῶν τῶν. Ἀλλὰ καὶ δι' ἄρθρον τοῦ αὐτοῦ, ὁ Σ. Σανθοπούλος ἠγωνίζετο νὰ πείσῃ τοὺς παραγωγούς, ὅπως ἐγκαίρως λάβωσι τὰ ἐνδείκνυμενα μέτρα, πρὸς σωτηρίαν τῶν καλλιέργειῶν τῶν. Οὕτως, μετὰ ἄλλων, ἐν ἄρθρῳ τῶν—δημοσιευθέντι τῇ 8 Μαρτίου 1903 εἰς τὸν «Νεολόγον» Πατρίν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Προσοχὴ εἰς τὸν περὶ νοσοσπόρον!»—ἐτόνιζε: «Ἐν Ἑλλάδι σοφοὶς προσβολὰς περὶ νοσοσπόρου εἰχονεν κατὰ τὰ ἐτῆ 1890, 1892, 1894, 1897 καὶ 1900. Τὸ ἀρμόμενον ἔτος [1903] ἔχει ὅλας τὰς πιθανότητας νὰ τῷ τὸν περὶ νοσοσπόρον ἀναγενομένην, μεθ' ὅσης ἐντάσεως καὶ κατὰ τὸ 1900. Εἰς τοὺς κτηματίας ἀναπόκειται νὰ λάβωσι τὰ μέτρα τῶν καὶ νὰ μὴ ἐκτενέωσιν εἰς αὐτὸν νὰ προεξήνησιν τὰς καταστροφὰς τοῦ, ἀπαιτεῖται διὰ τὴν παραγωγὴν

μνήμης, έτους εκείνου. Πρέπει, διά πρώμου και γενικού γερασμού, τόν όποιον όλοι οι κτηματίαι να διαμορφώσι μετὰ της μεγαλύτερης έμπειρίας, να άποδοσθί ή πρώμος έμφανισί της νόσου. Έάν τοιούτο κατορθωθή, ή πιθανότης τών ζημιών έλαττωθή κατά τό ήμισυ. Έάν ο πρώτος γερασμός γίνη έμπειρός και καταλλήλως, δύναται τις να ρυθμίση την κατόπιν ενέργησιν του, αναλόγως τών άποσπαιρικών άνωμαλιών και της πορείας της νόσου. . .».

Λίαν κατατοπιστικόν, έπίσης, άρθρον του Σ. Ξανθοπούλου έδημοσιεύθη εν τή «Νεολόγῳ» της 13 Μαρτίου 1904, υπό τόν τίτλον «Η έκ τών παγετών της άνοιξως προφύλαξι τών κτημάτων». Έν αὐτῷ παρείχεν ούτος λεπτομερεῖς οδηγίαν διά τήν αντιμετώπισιν τοῦ κτήρου τοῦτου κινδύνου τών σταυδοκαλλιεργησών. Κατά τό αναφερόμενον έτος (26 Αιούστου), έδημοσίωσεν, έπίσης εν τῷ «Νεολόγῳ» Πατρῶν, μικρόν και έμπεριστατωμένον άρθρον, υπό τόν τίτλον «Η οίνοποιήσις—πρακτικά συμβουλία πρὸς τοὺς έμπελοκτήμονας».

Ἡ ένιαία διαχειρίσις της σταφίδος.— Τῇ 5 Φεβρουαρίου 1905, εν τῇ έφημερίδι «Νεολόγῳ» Πατρῶν, έδημοσιεύετο τό έξής έξ 'Αθηνῶν τηλεγράφημα: «Ο έκ τών μελῶν τοῦ συμβουλίου της Σταφίδικης (Τραπεζικῆς) και διευθυντῆς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Ἀχαΐας κ. Σ. Ξανθοπούλος έπισκόφη σήμεραν τό απόγραφο τόν κ. Ίωάννην Πεσμαζόγλου και έπί μακρόν συνεζήτησαν έπί τοῦ ζητήματος της ένιαίας διαχειρίσεως της σταφίδος. Τήν κρίσιν, ο κ. Ξανθοπούλος έπισκόφη τόν υπογύον [τῶν Οίκονομικῶν] κ. [Νικόλαον] Γουναράκη, πρὸς ὃν και υπέβαλε τό ζητηθέν υπόμνημα της Σταφίδικης Τραπεζικῆς, σχετικῶς πρὸς τό ζήτημα της ένιαίας διαχειρίσεως [της σταφίδος]. Τό υπόμνημα αὐτό εἶναι μακροσκελέςστατον, έκ 50 σελίδων, εν αἷς άναπτύσσεται εν λεπτομερεῖα τό ζήτημα, δίδονται εξηγήσεις και, εν τέλει, έκτιθενται οι συνεννοήσεις, συζητήσεις και άποφάσεις τοῦ συμβουλίου της Σταφίδικης έπί τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Ο κ. Γουναράκης έλαβε τό υπόμνημα, ὅπου άπεσχέθη ὅτι θά μελετήσῃ, μετὰ ταῦτα δέ θά καλῶσι τόν κ. Ξανθοπούλον εἰς Ἀθήνας, ἵνα συζητήσῃσιν αὐτό κατ' ἴδιον. Έν τοῦτοις, κατ' ἄς ἔχω άσφαλῆς πληροφορίας, τό ζήτημα της ένιαίας διαχειρίσεως θέλει λυθῇ μετὰ τάς έκλογάς, ὅτε ο κ. Γουναράκης θά συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ κ. Πεσμαζόγλου, διά νά τεθῇν αι σχετικαί βάσεις. Ο κ. Ξανθοπούλος άπρόκειται νά έπισκεθῇ και τόν κ. (Θεόδωρον) Δελιγιάννην και έσκόπη αὐτῷ ὅμοιον υπόμνημα, πλὴν, έννεκα της άσθενείας τοῦ κ. προέδρου, τοῦτο δέν έκτελέσῃ».

Έπί τό θέμα της ένιαίας διαχειρίσεως της σταφίδος, ὅπου τότε ζωηρῶς ἐνδιέφερε και συνεκίνη τόν τε παραγωγικόν και τόν οίκονομικόν εν γένει κόσμον της Ἑλλάδος, ιδιαίτερος δέ της Πελοποννήσου, ή έφημερίς «Νεολόγῳ» Πατρῶν έδημοσίωσεν (9 Ἀπριλίου 1905) ὁλοσέλιδον συνέταξιν τοῦ Σ. Ξανθοπούλου. Έν αὐτῇ, οὗτος άπήντησε κυρίως εἰς τρία έρωτήματα της έφημερίδος: «1. Ποῖον τό καθ' αὐτό σχέδιον τοῦ Ίωάννου Πεσμαζόγλου [πρὸς ἴδρυσιν της «Προνομισμοῦχος έταιρίας πρὸς προστασίαν της παραγωγῆς και έμπορίας της σταφίδος» της άποκληθείσης εἰτα «Ένιαίας»]; 2. Τίνες παρατηρήσεις έκ' αὐτοῦ έκήνεγκε τό συμβούλιον της [Σταφίδικης] Τραπεζικῆς; 3. Τί προσδοκῆται έκ τυχόν εφαρμογῆς τοῦ σχεδίου της ένιαίας διαχειρίσεως;». Έν σχέσει με τό πλεονεκτικόν τοῦ σχεδίου τοῦ Ίω. Πεσμαζόγλου, ο Σ. Ξανθοπούλος, έκφράζων τάς άπόψεις της Σταφίδικης Τραπεζικῆς, ένόνει: «Έν γενικαῖς γραμματίς, ή Σταφίδικῇ Τραπεζικῇ εὑρίσκει συμπεροούσας τάς προτάσεις τοῦ Ί. Πεσμαζόγλου, καθόσον έξασφαλίζεται κατώτατον ὄριον τιμῆς [της σταφίδος], έπαρκῶς ὁποσοῦν. Τό άμύριον άφίεται ελεύθερον νά εργάζηται, έκ βάσεως καλλιέργειας, ὅπου θά λαίψῃ πλέον και ο κίνδυνος της κυβείας τών δελτίων. Θά λείψῃ τό έπάρατον σύστημα τών έκι ὀηλώσει πωλήσεων, ὅπου ο παραγωγῆς θά δύναται νά λαμβάνῃ τά 2/3 της αξίας τοῦ καρποῦ τοῦ προκαταβολικῶς. Ὑπάρχει εἰς ν' ἀνέλθουν οι καλά ποιότητες εἰς τό πρὸ της [σταφίδικης] κρίσεως σημείου. Θά βελτιωθῇ ή ποιότης της σταφίδος. Θά ένισχυθῇ σπουδαίως ή εξαγωγική βιομηχανία. Καί, τέλος, θά δυναθῇ ή [Σταφίδικῇ] Τραπεζικῇ, μικρόν και κατ' ὄλιγον, νά εἰσπράξῃ τά εἰς αὐτὴν ὀρελάμενα και καθοστερούμενα». Έν τέλει, ο Σ. Ξανθοπούλος διετύπων τάς έκτιμολόγεις, ὅς έκ τοῦ σχεδίου Ί. Πεσμαζόγλου διετῆται ή Σταφίδικῇ Τραπεζικῇ.

Κατά τήν αὐτὴν περίοδον (14 Νοεμβρίου 1905), ο Σ. Ξαν-

θοπούλος έδημοσίωσεν εν τῷ «Νεολόγῳ» άρθρον, υπό τόν τίτλον «Η λίπανσις τών σταφιδεμπέλων», δια τοῦ ὁποίου παρείχε πρακτικῶς οδηγίαν έκι τοῦ θέματος εἰς τοὺς κτηματίαις.

Καί πάλιν διά τήν σηροτροφίαν.— Τῷ 1906, ο Σ. Ξανθοπούλος συνέχισεν έντονότερον τάς έκ τοῦ 1900 καταβαλλομένας προσπάθειάς του, πρὸς ἀνάπτυξιν της σηροτροφίας εν Πελοποννήσῳ. Εἰς δύο δέ άρθρα του, δημοσιευθέντα εν τῷ «Νεολόγῳ» (8 και 9 Φεβρουαρίου 1906), υπό τόν τίτλον «Μορεοφυτεία και σηροτροφία», άνέπτυσσαν εν πάσῃ λεπτομερεῖα τό θέμα. «Εἶναι γνωστόν»,—ένόνειεν εἰσεγωγικῶς—«ὅτι ἄλλοτε εν Πελοποννήσῳ έκκαλλιεργέτο πολύ ή μορέα, και ή έκτροφή τοῦ μεταξοσκώληκος ήτο ἐν ὅλως τάς οίκογενείας, ὁστικῶς και ἄγροτικῶς, πηγὴ σημαντικοῦ πλοῦτου. Ἀπ' οὔτου, ὅμως, λόγω τών άσθενειῶν τοῦ μεταξοσκώληκος, ή έκτροφή τοῦ πολυτίμου έντόμου κατέστη προβληματική, ή βιομηχανία αὐτῇ παρεμειλήθη και αι περισσώτεραι μορέαι εξερριζώθησαν, άντικατασταθίσαι υπό ὅλων δένδρων και ἰσῶς υπό της σταφίδος. Αἱ άσθενειαι, ὅμως, τοῦ μεταξοσκώληκος, χάρις εἰς τάς μελέτας τοῦ μεγάλου Ί. Ριστέρ, κατέστησαν ἤδη ἀκίνδυναι, και εὐκολώτατα δύναται τις νά προμηθευθῇ κοκκοκλωσπῶρους έντελῶς ὕγιεις και μὴ ἔχοντες εν αὐτοῖς τό σπέρμα της άσθενείας, ὅπου νά προμηθεύηται σπόρους άνεγνωρισμένου κατεστήματος και μικροσκοπόμενους κατά τό άπομονωτικόν σύστημα Ριστέρ, εν άμφοβολία δέ, δύναται νά ζητήσῃ τήν έξέλεξίν των παρὰ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Πατρῶν [...]. Ἡ προμήθεια τών μορεοδένδρων εἶναι εὐκολώτατη, διότι ὅλοι οι γεωργικοί σταθμοί και ή Γεωργικῇ Έταιρία ἔχουσιν έκοντοντάδας τοιοῦτων, παλουμένων πρὸς 5 λεπτά, ο δέ γεωργικοὶ σταθμοὶ Πατρῶν διανέμει δωρεάν άνεπτυγμένα τριετή τοιαῦτα...». Έν συνεχείᾳ, ο Σ. Ξανθοπούλος άνάπτυσσε λεπτομερεῖς τό θέμα της μορεοφυτείας και σηροτροφίας, παρείχων οδηγίαν πρὸς τοὺς καλλιεργῆτας, προσέθετο δέ τό έξής: «Αἱ σινηθείς ἄγροτικαί οίκογενεῖαι πρέπει νά έκτρέφωσι μεταξὺ ἐνός και δύο κυτίων, ὅτε ἔχουσιν ἔσοδον, δυνάμενον νά φθάσῃ πρὸς 250 δραχμῶς ὅπου εν στέρμα, συνήθως δέ κυμαίνονταν μεταξύ 150 και 200 δραχμῶν κατὰ στέρμα μορεῶνος πυκνοφυεμένου».

Περὶ χημικῶν λιπασμάτων.— Ἀπὸ τοῦ 1901 και έντεθεν, ο Σ. Ξανθοπούλος κατέβαλε, έκάστοτε, εἰδικῶς προσπάθειάς διά τήν εἰσαγωγήν και χρῆσιν τών χημικῶν λιπασμάτων εν τῇ καλλιεργείᾳ τών σταφιδεμπέλων. Έν σχέσει δέ με τάς προσπάθειας ταύτας, έδημοσίωσεν εν τῇ έφημερίδι «Νεολόγῳ» Πατρῶν, της 16 Νοεμβρίου 1907, ὁλοσέλιδον περίου άρθρον, υπό τόν τίτλον «Τα χημικά λιπάσματα έκι τών σταφιδεμπέλων». Έν αὐτῷ άνέφερε: «Κατόπιν τών κατὰ τό δύο προτελευταία έτη παρανέστιόν μου πρὸς τοὺς κτηματίαις, εἴτε ἰδιαιτέρως, εἴτε διά τοῦ ἔγχωριου τύπου, ή χρῆσις τών χημικῶν λιπασμάτων ήρξατο διαδιδόμενῃ και παρ' ἡμῶν, ἰδίᾳ δέ εν τῇ γούτῳ Αἰγιαλείᾳ, ὅχι, ὅμως, καί τόσον, ὅσον θά ήπερίμενέ τις, κατόπιν τών τόσον εἰδικῶν ἀποτελεσμάτων, τά ὅπου ἔσχον οι διάφοροι πειραματισθέντες με αὐτά κτηματίαι. Κατά τό έτη 1904 και 1905, ο γεωργικὸς σταθμὸς Πατρῶν δύναιτο δωρεάν εἰς ἑπεκτατὸν διάφορους κτηματίας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας χημικά λιπάσματα πρὸς πειραματισμόν, ὅς δέ φαίνεται έκ τών άνακοινώσεων ὀλίγων έξ αὐτῶν, (τῶν περισσότερων ἀποξικανόντων νά μὴ γνωρίσῃσι τά ἀποτελέσματα), ή χρῆσις τών λιπασμάτων τοῦτων έκι τών σταφιδεμπέλων ηδῆσῃ καταληκτικῶς και τήν βλάστησιν, ἄλλα ἰδίως, τήν καρποφορίαν τών κτημάτων. Εἰς τινα, μάλιστα, κτήματα ή ἀπόδοσις εἰσπλάσθη. Τό ἀποτέλεσμα τοῦτο μόνον τοὺς κτηματίαις, οἵτινες οὐδέποτε άνέγνωσαν γεωργικόν τι σύγγραμμα, ήδόντο νά έκπληξῃ. Εἰς ὅλον τόν κόσμον, ἄλλα, ἰδίως, εἰς τήν έκ της συνεχοῦς έντατικής καλλιεργείας ἄξαντληθείσαν Εὐρώπην, κατ' έτος καταναλίσκονται πολλαὶ δεκάδες εκατομμυρίων τόννων χημικῶν λιπασμάτων, οὐδὲ εἶναι δυνατόν νά γίνῃ καλλιέργειά τις έκτενέτης, ὅπου χρῆσις γεωργικῶν λιπασμάτων. Παρ' ἡμῶν, έννεκα διασόρων λόγον και, τελευταίον, ὅς έκ της ἀβεβαιότητος, εἰς ἣν εὑρίσκοντο οι σταφιδεκτήμονες, λόγω της σταφιδικῆς κρίσεως, οὐδαμῶς χρῆσις ἔγένετο χημικῶν λιπασμάτων, τῶν ὀλίγων δυνάμενον νά λιπασθῇ τά κτήματά των ἔρκοιμένων εἰς τήν ζωικήν κόπρον, καίτοι ἀπανελημένους τοῖς εἰσπότησιν τήν εἰσπῶσιν της τιμῆς τοῦ κόστους της

καὶ νὰ λαβάνωσιν ἐν στρέμμα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τριη-
τοῦ, πρέπει νὰ ζυγίσωσι τὴν παραγωγὴν τοῦ λιπανθέντος τε-
μαχίου καὶ τὴν παραγωγὴν ἐνδὸς παρακαμένου στρέμματος,
ἔχοντος τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν πρῶτων καὶ εἰςσκορμένων ὑπὸ
τάς αὐτὰς συνθήκας. Μόνη ἡ ζύγισις θὰ πείσῃ τὸν κτηματι-
νόν, ὅχι δὲ ἡ ἀπλὴ ἐπισκόπησις καὶ ἐκτίμησις ἐκ τῆς βλαστη-
σεως. Σημειωτέον, ὅτι εἰς τὰ λιπανόμενα κτήματα αἱ σταφι-
δαις ἢ σταφυλαὶ ἔχουσι περισσότερον σάκχαρον καὶ, μετὰ
τὴν ἀποξήρανσιν, εἶναι βαρύτεραι. Ἐλπίζω ὅτι μετὰ τὰ ἀνω-
τέρω καὶ, ἰδίως, μετὰ τὴν ἐν πύσας σφαλὼν ταῖς περιφερείαις
παρὰ διαφόρων κτηματιδῶν χρῆσιν τῶν χημικῶν λιπασμά-
των, ἡ χρῆσις αὐτῶν θὰ γενικευθῇ εἰς τὰς σταφυδαμπέλους.
ἵνα ἐπαυτῇ ἀργότερον καὶ εἰς πύσας τὰς ἄλλας καλλιερ-
γείας, ὅπου ἐπίσης θὰ πειρακιμῶσιν».

Ἡ κρίσις τῶν οἴνων κ. λ. — Τῇ 16 Σεπτεμβρί-
ου 1908, ἐν τῇ «Νεολόγῳ» τῶν Πατρῶν δημοσιεύθη ἡ ἀκό-
λουθος ἐπιστολὴ τοῦ Σ. Ξανθοπούλου: «Ἀνέγνων τὸ σημε-
ρινὸν ἄρθρον σας, τὸ σχετικὸν μὲ τὰ προτεινόμενα μέτρα,
πρὸς ἀποσώφισιν τῆς κρίσεως τῶν οἴνων, ἐν ᾧ, διεκδικούν-
τες τὴν προτεραιότητα ἐν τῇ προτάσει τῶν μέτρων ὑπὲρ τοῦ
ἀξιότιμου κ. Κ. Φιλοπούλου, λέγετε, ὅτι δὲ ἐπέδωκέν οὗ-
τος, πρὸ τριῶν καὶ πλέον ἐτῶν, αὐτὸ τοῦτο ἐπιδικάσκει σή-
μερον παρ' ἄλλων, ὑπὸ τὸν τύπον ἀφαιρέσεως. Βεβαίως, ὁ-
ποιοῦντι ἐμὲ, οὕτως γράφοντες. Χάριν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς
δημοσιογραφικῆς δικαιοσύνης, ἔς λέγεται, σὺς παρακαλῶ
νὰ ἐκπαινεθῶσιν τὸν δίκαιον κατ' ἐμοῦ ὑπαντιγνόν σας, δι-
ὅτι ἐγὼ οὐτε ὡς ἀφαιρέτης ἐπαρουσιάσθην οὐτὶ καὶ νῦν τι
ζήτημα εἶναι τὸ πρῶτον παρ' ἐμοῦ τῇ κ. Δημάρχῳ, ὅσα νὰ
εἶναι δυνατόν νὰ γίνεται λόγος περὶ ἀφαιρέσεως. Ἀπὸ 25 ἐ-
τῶν τοιαῦται συνεταιρικοὶ οἰνοποιοὶ (αἰντες cooperatives),
ἐργαζόμενοι διὰ λαγριασμὸν τῶν παραγωγῶν, λειτουργ-
γοῦσι πλείους δυνάμεις ἐν Εὐρώπῃ καὶ πανταχοῦ θεωματού-
ροισι. Διὰ τὸ, λοιπόν, νὰ μὴ καλλιεργηθῇ καὶ παρ' ἡμῶν ἡ τοι-
αύτη ἰδέα: Ὁ ἀξιότιμος κ. Φιλοπούλου, διὰ τῆς διακρινού-
σης αὐτὸν ἐμβριθείας, καλῶς ἔβλεπε τὸ ζήτημα καὶ εἶναι ἐκ
τῶν μὲλλον ἐνδοικνωμένων, ἵνα ταῖς ἐπὶ κεφαλῇ τοῦ κινή-
ματος καὶ ἐργασθῇ πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς ἰδέας ταύτης,
ἐξ ἧς πολλὰ τὰ καλὰ θὰ προκύψωσι. Πάντες οἱ δυνάμειοι ὀ-
φείλουσι νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας του. Τὸ ζήτημα,
ἄλλωστε, δὲν εἶναι νῦν διὰ τὰς Πάτρας. Πρὸ δεκαετίας, ἐν
δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, ὁ ἀξιότιμος κ. Ἀνδρέας Γεωργακό-
πουλος εἶχε προτείνει τὴν σύστασιν τοιαύτης πινὸς ἐταιρίας
καὶ συνῆλθον, τότε, ἐν τῇ αἰθείᾳ τοῦ ἱστορικοῦ συλλόγου,
πολλοὶ ἀξιότιμοι συμπολίται καὶ συνεζήτησεν τὸ ζήτημα,
χωρὶς, δυστυχῶς, νὰ καταλήξωσιν εἰς ἐν ὀρισμένον ἀποτέλε-
σμα. Κατὰ τὸ 1903 ἢ 1904, ἀνεκινήθη καὶ πάλιν τὸ ζήτημα
καὶ συνῆλθον, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ κ. Α. Γεωργακοπούλου, πολ-
λοὶ ἀμελοκλήμονες, οἵτινες, προσχωρήσαντες πάντες εἰς
τὴν ἰδέαν αὐτήν, ἐδήλωσαν ὅτι ἐγγράφονται μὲν τῇ συστα-
θησμένῃ ἐταιρίᾳ διὰ διάφορα ποσὰ σταφυλῶν. Πλὴν ἡμα-
ταιώθῃ καὶ πάλιν ἡ σύστασις τῆς ἐταιρίας, διότι δὲν κατα-
τάθῃ ν' ἀνευρεθῇ τὸ ἀπαραίτητον κεφάλαιον, πρὸς ἀγορὰν
τῶν ἀπαιτούμενων βυτίων κ. λ. Καὶ σήμερον ἡ αὕτη δυσκο-
λία παρουσιάζεται, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἀπὸ εἰς τὴν παροῦ-
σαν ἐποχὴν ἡ πῶσις μας ἔχει τὴν αὐτοχρίαν ν' ἀντιπροσωπεύ-
ται ἐν τῇ κυβερνήσει διὰ πολιτευτοῦ, ὡς ὁ κ. Δημήτριος Γού-
ναρης, ὁποῖος καλλίων πεντὸς ἄλλων γνωρίζει τὴν σημασίαν
τοῦ ζητήματος, νομίζω, ὅτι ἡ ὑπὸ τύπον ἀτόκου προκαταβο-
λῆς παρὰ τοῦ δημοσίου, (ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν Εὐρώπῃ),
εἰς τὴν συσταθισμένην ἐταιρίαν παροχὴ μέρους τοῦ ἀπι-
τουμένου ποσοῦ, διὰ τὴν πρῶτην λειτουργίαν τοῦ ἱδρύματος,
δὲν θὰ παρουσιάσῃ μεγάλαν δυσκολίαν. Ἐὰν ἡ κυβέρνησις
προκαταβάλῃ 20.000 δραχμῶν καὶ ὁ δῆμος πατρῶν 10.000
δραχμῶν, τὸ ζήτημα εἶναι λειομένο. Τὰ λοιπὰ εἶναι ζήτημα
καλῆς θελήσεως καὶ, ἰδίως, καλῆς διαχειρίσεως. Ἡ περίστα-
σις εἶναι καλὴ καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν χάσωμεν».

Ἐν τῇ αὐτῇ, ὡς εἰρηται, ἐφημερίδι, τῇ 18 Σεπτεμβρίου
1908, δημοσιεύθη ἡ ἀκόλουθος εἰδήσις: «Συνεπεία διατα-
γῆς τοῦ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργείου, ἀνεχώρησε χθὲς
ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ διευθυντὴς τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ [Πατρῶν]
κ. Σ. Ξανθοπούλου, ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τὸ συγκροτηθῆμε-
νον ἐν τῇ Ὑπουργείῳ Ἑσωτερικῶν γεωπονικῶν συμβούλι-
ον, ὑπὲρ θ' ἀποφανθῇ περὶ ἀξιώσεως τῆς ποσότητος τοῦ θε-
ανθρακικοῦ καλίου εἰς τὰ ἐκ τοῦ ἑσωτερικοῦ εἰσγόμενα μο-
σχεύματα, συμφώνως πρὸς τὰ ἐποδειγματικὰ πειράματα τῆς

μεγάλης ἀμπελοφυκτικῆς σχολῆς τῆς Λαζάνης, ὅτινα ὁ κ.
Ξανθοπούλος παρακολούθησε κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι προ-
σφατον διαμονὴν του. Τὸ προτεθὲν μέτρον εἶναι λίαν λυσιτε-
λεὲς καὶ ἀφορᾷ εἰς τὸν κατὰ τῆς φυλλοξήρας πόλεμον».

Μετὰ δεκαήμερον, δημοσιεύθη ἐν τῇ «Νεολόγῳ», (28
Σεπτεμβρίου 1908), ἡ ἀκόλουθος εἰδήσις: «Χθὲς ἐπανήλθεν
ἐκ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐνταῦθα γεωργικοῦ σταθμοῦ κ.
Σωκράτης Ξανθοπούλος, ὁ ὁποῖος, ὡς γνωστόν, εἶχε μεταβῇ
ἐκεῖ διὰ τὸ ζήτημα τῆς συστάσεως οἰνοποιητικῆς ἐταιρίας,
πρὸς ἀποτροπὴν, δι' αὐτῆς, τῆς κρίσεως τῶν οἴνων. Ὁ κ.
Ξανθοπούλος ἐπαρουσιάσθη εἰς τε τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκο-
νομικῶν κ. Δημήτριον Γούναρην καὶ τὸν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερι-
κῶν κ. Νικόλαον Λαβιδῆν, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ἀνέπτυξε
τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως μιᾶς τοιαύτης ἐταιρίας, ἅμα δ' ἐξη-
γήσας τὴν πρὸς τοῦτο ἐνίσχυσιν τῆς κυβερνήσεως, διὰ τὴν ἐ-
πιτυχίαν τοῦ ἔργου. Ἀμφότεροι οἱ ὑπουργοὶ ἐδείχθησαν προ-
θυμότεροι εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου τοῦτου, ὑπέδειξαν, ὁ-
μως, ὅσας τοῦτοιν αἱ βλάβαι, ἵνα κατόπιν τὸ ἐπιληθῇσιν.
Ἐκτὸς τῶν ὑπουργῶν, ὁ κ. Ξανθοπούλος συνειληφθεὶς καὶ με-
τὰ διαφόρων βιομηχάνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέπτυξε τὰς σκέ-
ψεις του ἐπὶ τοῦ θέματος. Ἐκ τῆς συνδιαλέξεως αὐτῆς, τινὲς
ἐκ τῶν βιομηχάνων κεφαλαιοῦσιν ἐπέστησαν περὶ τοῦ δυ-
νατοῦ μιᾶς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως καὶ προσεφέρθησαν, ὁ-
πως ἀναλάβουν αὐτοὶ τὸν κατὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐταιρίας διὰ τὴν
παρασκευὴν οἴνων. Ὁκωδότησαν, τὸ ζήτημα φαίνεται, ὅτι
θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς οἰνοποιτικῆς λύσεως, ἀρκεῖ νὰ ὑπο-
βοηθῶσιν εἰς τοῦτο καὶ οἱ τὸ ἄμεσον συμφέρον ἔχοντες
ἀμπελοκλήμονες».

Ἐξ ἄλλου, τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1908, εἰς σχολίον τῆς ἀνα-
φερομένης ἐφημερίδος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Οἰνοποιητικὴ»,
ἐπινεύειτο: «Εἰς τὴν δημαρχίαν [Πατρῶν] ἀφῆρον, κληθέντες,
θὰ συνέλθωσιν οἱ κτηματῆται ἀμπελοκλήμονες καὶ οἰνοπα-
ραγωγοί, ὅπως ἀσχοληθῶσιν ἐπὶ σκοποδασιότητι διὰ τὴν τύχην
τῶν κτημάτων καὶ τῶν οἴνων αὐτῶν ζητήματος. Πρόκειται
περὶ τῆς ἀνακοινώσεως τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ
διευθυντοῦ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ κ. Σ. Ξανθοπούλου, πρὸς
σύμπληξιν μιᾶς οἰνοποιητικῆς ἐταιρίας, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς
ὁποίας νὰ εὐρεθῶν ἀπὸ τῶν προστάσεων ἀπὸ τῆς κρίσεως
τῶν οἴνων οἱ ἀμπελοκλήμονες. Περὶ τῆς σημαντικότητος τοῦ
ζητήματος ἔγραψε καὶ ἄλλοτε ὁ «Νεολόγος», ἔκτενως καὶ
ἀναλυτικῶς. Ἦδη, ὅτι παρουσιάζεται νέα εὐκαιρία ἀνακινή-
σεως τοῦ ζητήματος, δὲν θὰ ὀκνήσῃ, ὅπως καὶ πάλιν ταχθῇ
συνήγορος καὶ προστάτης τῶσιν ἀναξιοπαθούντων οἰνοπα-
ραγωγῶν, οἵτινες ὑφίστανται σήμερον τὰς συνέπειας τῆς πο-
ταίᾳς τῶν ἀδυστορίας καὶ ἀφροντισίας. Ὑποτίθεται ὅτι σή-
μερον, ὅτε τὸ κακὸν ὄραμα πλὴν καὶ οἱ ἀμπελοκλήμονες
ἐκτρακίλῃσιν εἰς τὴν ἀβυσσον τῆς καταστροφῆς, θὰ σκε-
φθῶν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν καπνῶ ἀπορροιστικώτερον καὶ
ἐνεργητικώτερον. Τὴν σημαίαν τοῦ κινδύνου, ὡς καὶ ἐκεί-
νην τῆς σωτηρίας, ἀνέγνωσε σήμερον ὁ διευθυντὴς τοῦ γεω-
ργικοῦ σταθμοῦ Πατρῶν κ. Ξανθοπούλος. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ
πρὸς ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτὴν τῆς σωτηρίας νὰ συσπειρω-
θῶσι πάντες οἱ δυνάμειοι καὶ οἱ ἔχοντες τὴν ὑπερκόνησιν, ὁ-
πως προστατεύσωσιν τὴν μεγάλην τάξιν τῶν ἀμπελοφυκτικῶν
καὶ οἰνοπαραγωγῶν, οἱ ὁποῖοι, πάλιν, δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῶ-
σιν εἰς τὰς σκέψεις καὶ ἀποφάσεις των. Ἡ ὀρεκτικὴ κρίσις
τῶν οἴνων ὑπῆρξεν ἡ φοβικὴ ἐξέλιξις τῆς μέχρι τοῦδε ἐγκα-
ταλειώσεως τῆς παραγωγῆς αὐτῆς εἰς τὴν τύχην της, καὶ διὰ
τὴν τύχην αὐτὴν θρηνοῦν σήμερον οἱ οἰνοπαραγωγοί. Ἦδη
ὕπαρχει ἀκόμη καιρὸς, ὅπως συνασπισθῶσιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ πάν-
τες οἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι καὶ κανονίσωσι τὴν νῦν πο-
ρίαν, τὴν ὁποίαν δέον νὰ λάβῃ ἡ βιομηχανία αὕτη, ἀπὸ τῆς
ὁποίας τόσα καὶ τόσα συμπερόντα ἐξαρτῶνται. Τὸ σῶνθαι
ἐδόθη, καὶ ἂς μεριμνήσωσιν οἱ δυνάμειοι καὶ οἱ ἔχοντες
συμφέρον, ὅπως μὴ καταστῇ ἡ καταστροφὴ, ἥτις, μερι-
κῇ κατ' ἀρχάς, θὰ γενικευθῇ κατόπιν, ὅποτε καὶ θὰ εἶναι πλε-
ον ὁσπερὲς, ἐν γὰρ ἀδύνατον, πῶς πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ
κακοῦ προσπαθεῖται».

Τὰ κατὰ τὴν σύσκεψιν. — Ἦν ἐν τῇ «Νεολόγῳ»
ἀναφερομένη σύσκεψις ἐπραγματοποιήθη ἐν τῇ δημαρχίᾳ
τῶν Πατρῶν, τῇ 19 Ὀκτωβρίου 1908, κατ' αὐτὴν δὲ παρέστη,
ἐκτὸς τῶν ἐντοπιστῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, καὶ ὁ πρὸς τοῦτο κλη-
θεὶς ἐξ Ἀθηνῶν Ἀθανάσιος Βύταζις. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς
δὲ τῆς συσκέψεως ἀναφέρονται τ' ἀκόλουθα: «Κατόπιν τῆς
εἰσηγήσεως τοῦ κ. νομάρχου, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ διευθυντὴς

Το γεωργικό σταθμό Πατρών κ. Σανθόπουλος, όπως και διά μικρὸν ἀνέλασαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἀνεπέδωκε αὐτὸ ἐν ταῖς λεπτομερείαις του. Παρέστησε τὸν κίνδυνον τῆς οἰνοπαραγωγῆς καὶ ἐπέδειξε τὸ ἀπαραίτητον τῆς ἀνάγκης, ὅπως αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν τύχην τῶν οἴνων σκευθῶν περὶ τῆς προστασίας των. Πρὸς τοῦτο ὁ κ. Σανθόπουλος κατέδειξε ἡ τὴν διὰ νομοθετημάτων λήψιν προστατευτικῶν μέτρων ἡ τὴν διὰ τῆς ιδιωτικῆς ἀντιγείας τοιαύτην, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἀσφαλιστέρα, δεδομένου ὅτι, ὅτι ἡ διὰ τῆς κυβερνητικῆς κυρώσεως λήψις οἰοῦντο μέτρον παρουσιάζει δυσχερείας μεγάλας, προκειμένου τοῦτο νὰ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς. Ὡς τοιοῦτο, λοιπὸν, ιδιωτικῆς προστασίας μέτρον ὁ κ. Σανθόπουλος προέτεινε τὴν σύστασιν ἑταιρίας οἰνοποιητικῆς, τῆς ὁποίας μέτοχοι θὰ εἶναι οὗτοι οἱ οἰνοπαραγωγοί, οἱ ὅποιοι θὰ εἰσφέρουσιν εἰς αὐτὴν τὸ ποσὸν ἐκείνου τῶν σταφυλῶν, τὸ ὅποιον περισσεύει ἐκ τῆς ὅλης κατανάλωσός καὶ τὸ ὅσοιόν, μετὰ τὴν ἐπιστημονικὴν οἰνοποίησιν αὐτοῦ, θὰ πωλῆται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. Ἡ ἑταιρία δὲ αὕτη θὰ παρασκευάζῃ οἶνους ἀνὰ ρητίνην, ὡς καὶ ὅλων τῶν εἰδῶν, συμφώνως πρὸς τοὺς περὶ κατασκευῆς οἴνων ἐπιστημονικοὺς κανόνες. Τοιοῦτον οἶνον, εἶπε ὁ Σ. Σανθόπουλος, ὁ ἀρχὴ ἔλλειψις, ἰδίως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. Πρὸς σύστασιν τῆς τοιαύτης ἑταιρίας, ὁ κ. Σανθόπουλος ἐνέφερεν ἐπὶ ἀπειροῇ εἰς τοὺς ὑπογυροὺς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Ἑσωτερικῶν, ὡς καὶ εἰς τὸν κ. δημαρχον Πατρῶν (Δ. Βότσην), ὅτι δὲ πάντας προθυμότητος εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν καὶ θέλουσιν ἐπιστηρίζει, ὅτι ὡς αὕτη πραγματοποιηθῇ. Ἐν τοιαύτῃ ἐπεδείχθη αὐτῷ, ὅτι ἐπὶ τοῦ προκειμένου δέον εἶναι ἀποφύγεσθαι οἱ κτηματῖαι πάντα ξένον ἔρπον καὶ νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὁδὸν καὶ προτιβοῦσιν. Κατόπιν ἀνέφερε, ὅτι καὶ ὁ διαβυντὴς τοῦ ἐνταῦθα ὁκοκαταστήματος τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς κ. Δημήτριος Μάξιμος, εἰς τὸν ὅποιον ἀνέπτυξε τὴν γνώμην αὐτὴν, ἐδείχθη προθυμότητος καὶ ὑποσχέθη, ὅτι προκειμένου περὶ τῆς συστάσεως μὲς τοιαύτης ἑταιρίας καὶ ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς χρῆμα τὴν συνδρομὴν αὐτῆς καὶ νὰ γίνῃ μέτοχος, ὅσοι, ἐννοεῖται, ἐξασφαλισθῇ διὰ τὸ ποσόν, τὸ ὅποιον θὰ καταβῇ, εἰς περιπτώσιν, καθ' ἣν δὲν ἦτολιν ἀποβῇ εἰς οἰνοκατασκευὴν αἱ περισσεύσεις καὶ ἡ ἑταιρία δὲν ἐργασθῇ. Διὰ τῶν χρημάτων τῆς Ἑθνικῆς θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόκτησις τῶν ἐργαλείων, τῶν βυτίων καὶ ἄλλων ὀργάνων τοῦ ἐργαστοῦ, εἰς τὸ ὅποιον θὰ γίνεταί ἡ καταργησιὰ τοῦ περισσεύοντος ἐκ τῆς οἰνοπαραγωγῆς πράγματος. Ἀλλ' ἐπὶ, θὰ γίνεταί ἐν εἰδῶς παρακατησῆς τῶν σταφυλῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ κατασκευάζονται εἰς οἶνον καὶ θὰ πωλῆται ὅλος ὑπὸ τῆς ἑταιρίας, πρὸς ὄφελος τοῦ ἀμπελοκτημονος. Μετὰ μακρὸν ἀνάλυσιν τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ὁ κ. Σανθόπουλος κατέληξε συστάσας τὴν ἐπιδείξιν ἐπιτροπῆς ἐξ ἀμπελοκτημονῶν, ὅπως θέσῃ τὰς βάσεις τῆς ἰδρύσεως τοιαύτης ἑταιρίας. Πρὸ τούτου ἀνέφερε, ὅτι καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις Ἑταιρία Οἴνων καὶ Οἰνοκευμάτων ἐπεσχέθη, ὅτι θὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα καὶ θ' ἀποφασίσῃ, ἂν δύναται ν' ἀναλάβῃ αὐτὴ ἐργασίαν, διὰ τῆς ἀγορᾶς ποσότητος οἴνων ἐκ τοῦ «καλονόμου».

Τὰ βασιλικὰ κτήματα Μανωλάδος. — Ἀπὸ τοῦ 1887 ἐν Ἀγαθόηλιδι ἐφίστατο ἐν σοβαρὸν ζήτημα, ἐξ ἀφορμῆς τῆς παρὰ τοῦ κράτους δωρεᾶς — δυνάμει τοῦ νόμου ΑΥΑΗ', ψηφισθέντος ἐπὶ κυβερνήσεως Χαρίλαου Τρικούπη — πρὸς τὸν τότε διάδοχον καὶ κατόπιν βασιλεῖα Κωνσταντίνου μεγάλῃς ἐκτάσεως ἐθνικῆς γῆς, καμένης ἐν τῇ περιφερείᾳ Μανωλάδος, (χωρίου τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας), κατὰ τὰ σύνορα τῶν νῦν χωρίων Ἀγαθῆς καὶ Ἠλείας. Ὅτι τὰ κτήματα ταῦτα, ἀποκληθέντα «βασιλικά κτήματα Μανωλάδος», ἐδωρήθησαν τῷ διαδόχῳ τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου, ἀπετελοῦντο, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ δασῶν βυλιανοδένδρων, μετὰ μικροῦς ἐντός αὐτῶν κατοχὰς ξένων.

Τῇ 19 Νοεμβρίου 1908, ἐν τῇ ἡμερῇ «Νεολόγος» Πατρῶν καὶ ἐκ τῶν τίτλων «Τὰ διαδοχικά κτήματα — Μὲγα ἐνδιαφέρον τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου», ἀναφέροντο τ' ἀκόλουθα, ὅτινα παρέχουν καὶ τὸ ἱστορικὸν τοῦ ἐργασθέντος ζητήματος: «Τυχρὸν γινώσκῃ ἡ ἀπὸ ἐτῶν πολλῶν, ὑπάρχουσα ἐρὶς καὶ διαφωνία μετὰ τῶν χωρικῶν τῆς περιφερείας Μανωλάδος καὶ τῶν ἰδιωτῶν τὰ ἐκεί κτήματα τοῦ διαδόχου, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀνεπιληψίμως ἡπαλίσθησαν σκληρὰ καὶ

προεκλήθησαν ρήξεις. Ἦδη εὐρισκόμεθα εἰς τὴν πύχρῳστον θέσιν, ὅπως ἀναγγείλωμεν μίαν γεννωδοφάν προῆλιν τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου, ἥτις ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἔχοντες τὴν ἐπικαρπίαν τῶν κτημάτων χωρικοὺς γεωργούς. Ἀλλὰ πρὶν ἡ ἀναγνώσιμον τὰ τῆς γεννωδοφάν τοῦ διαδόχου, ἀνάγκη ὅπως ἐκθέσωμεν τὰς λεπτομερείας τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καὶ κατανοήθῃ, ἐκ τούτου, τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου ὑπὲρ τῶν γεωργῶν χωρικῶν. Ἀσ' ἥς τὸ κράτος ἐδωρήσατο εἰς τὸν διάδοχον τὰ κτήματα Μανωλάδος, ἤρξαντο καὶ αἱ ἐκ μέρους τῶν χωρικῶν μετρωμοίραι διὰ τὴν στέρησιν τῶν δι' αὐτοὺς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀρόνων καὶ ἀκαλλιέργητων γαιῶν. Ἐν τούτοις, οἱ χωρικοὶ οὗτοι δὲν ἔπαιον καταλαμβάνοντες ἐκτοτε καὶ καλλιεργούντες, ἐντὸς τῶν κτημάτων τοῦ διαδόχου, διάφορα τμήματα γαιῶν, τῆδε κακείσιν, χωρὶς νὰ ζητήσῃ κατ' αὐτὸν ἀποζημίωσις. Ἀλλὰ, σὺν τῷ χρόνῳ, ἡ καταπάτησις αὐτῆς τῶν διαδοχικῶν κτημάτων εἰς διάφορα σημεῖα αὐτῶν ἐπεξετάθη τόσο, ὥστε περὶ τὰς 50.000 στρεμμάτων ἐπρόβλεπον κατελιγμένα ὑπὸ τῶν γεωργῶν χωρικῶν. Τοῦτο ἠνάγκασε τὴν τότε δεξιόφρον τῶν κτημάτων τῆς Α. Υ., ὅπως λαμβάνῃ παρὰ τῶν χωρικῶν τὴν ἐπικαρπίαν τῶν καλλιεργούμενων ὑπ' αὐτῶν διαδοχικῶν κτημάτων, ἥτις ἐπικαρπία εἶχε ὁρισθῇ εἰς δραχμὰς 1,60 κατὰ στρέμμα. Οἱ χωρικοὶ, ἀποδεχθέντες κατ' ἀρχάς, διαμαρτυρήσαντο κατόπιν, ζητοῦντες τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ, ἂν καὶ οἱ πλείστοι, δεστροποῦντες, ἀπέφυγον τὴν καταβολὴν πάσης ἐπικαρπίας. Μετὰ τὰς διαμαρτυρίας αὐτὰς πρὸς τὸν διάδοχον, ἡ Α. Υ. διέταξε τὴν διαβύθυνσιν τῶν κτημάτων, ὅπως παύσῃ εἰς τοὺς χωρικοὺς πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ὁ τότε δεξιόφρων Ἀντωνόπουλος ἡλάντωσε τὴν ἐπικαρπίαν εἰς 1,20 μόνον, καὶ οἱ χωρικοὶ ἔμειναν ἐχρηματισμένοι. Ἀλλὰ, παρὰ τὴν ἐλάττωσιν ταύτην, οἱ πλείστοι ἐξηκολούθησαν δεστροποῦντες εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἐπικαρπίας, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἠνάγκασε τὴν διαβύθυνσιν, ὅπως ἐγείρῃ ὑπὲρ τὰς χιλιάς ἀγωγὰς κατὰ τῶν γεωργῶν αὐτῶν. Ἦδη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαβυντοῦ Ἀντωνόπουλου, ἀνέστη ἡ διαχείρισις τῆς κτηματικῆς περιουσίας τοῦ διαδόχου εἰς τὸν διαβυντὴν τοῦ ἐνταῦθα (Πάτριος) γεωργικοῦ σταθμοῦ κ. Σωκράτην Σανθόπουλον, ὁ ὅποιος ἀπεφασίσει, ὅπως δόσῃ, ἐπὶ τέλος, μίαν λύσιν εἰς τὰς ἐρίδας αὐτὰς μετὰ τῶν φυλῶν τοῦ διαδοχικοῦ κτηματος καὶ τῶν γεωργῶν χωρικῶν. Πρὸς τοῦτο, μετὰ τὴν τελευταίαν, εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐκαρυσίσθη ἐνόπιον τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου, πρὸς τὸν ὅποιον καὶ ἐξέθηκε τὰ τῆς υποθέσεως, τὴν κατάστασιν τῶν κτημάτων καὶ τὰς διαμαρτυρίας τῶν χωρικῶν. Ὁ διάδοχος, ἀφοῦ ἤκουσε τὸν κ. Σανθόπουλον, προέβη εἰς τὰς ἀκόλουθους συστάσεις: «Εἶναι ἀνάγκη νὰ παύσων, κῆρις Σανθόπουλε, αἱ διαμαρτυρίαι αὐταὶ τῶν χωρικῶν, διὰ τῆς παροχῆς εἰς αὐτοὺς πάσης εὐκολίας! Ἐλαττώσατε εἰς τὸ ἥμισυ τὴν ἐπικαρπίαν, ὥστε νὰ διακυβυνθῶν οἱ γεωργοὶ καὶ παύσων τὰ παράπονα. Εἶμαι δὲ τῆς γνώμης, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιβοηθηθῶσιν οἱ χωρικοὶ, ἐκεῖ κάτω, καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν, διὰ τῆς παροχῆς ἐργαλείων γεωργικῶν, ἱπποδύων, ὁμαζίων καὶ ἄλλων. Ἐννοῶ νὰ μὴ ἀκούσῃ παράπονα καὶ διαμαρτυρίας ἐκ μέρους αὐτῶν. Δώσατε εἰς αὐτοὺς 5, τι θελήσουν, διὰ νὰ ἡσυχάσουν καὶ ἐξακολουθήσουν ἐν ἡσυχίᾳ τὴν καλλιέργειαν τῶν γαιῶν ἰκ'. Ὁ κ. Σανθόπουλος ὑποσχέθη, ὅτι θὰ φροντίσῃ περὶ ὅλων αὐτῶν, ἡμεῖς δὲ, θέλει καταστήσῃ εἰς αὐτοὺς γνῶσθιν τὴν γεννωδοφάν τῆς Α. Υ., ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐπικαρπίας, θὰ λαβῇ δὲ μέτρα διὰ τοὺς δεστροποῦντες, ὅπως ἀπομακρυνθῶσιν ἐκείθεν καὶ παραχωρηθῶσιν αἱ γαῖαι εἰς ἄλλους γεωργούς, ὅστινες ἔχουν τὴν διάθεσιν νὰ καλλιεργήσουν αὐτὰς καὶ ἀποχέσων ἐξ αὐτῶν. Κατόπιν τούτου, ὁ κ. Σανθόπουλος παρέστησεν εἰς τὸν διάδοχον, ὅτι καθ' ὃν τρόπον ἔχουν καταπατηθῇ ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἐντὸς τῶν κτημάτων, τὰ διάφορα αὐτῶν σημεῖα, σκοραδικὰς καὶ ἀκανόνιστας, εἶναι ἀδύνατος ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὅλου κτηματος πρὸς γενικώτερον σκοπὸν, ἀφοῦ τὰ καταπατηθέντα στρέμματα, τῆδε κακείσιν, ἀνίρχονται εἰς 50 χιλιάδας. Ἡ Α. Υ. ὁ διάδοχος ἤκουσε μετὰ προσοχῆς τὰς λεπτομερείας αὐτὰς καὶ ἐπανελάβε τὰς ἰδίας συστάσεις, περὶ παροχῆς εἰς τοὺς χωρικοὺς πάσης εὐκολίας, ὅπως παύσων τὰ παράπονα καὶ αἱ διαμαρτυρίαι των».

Σημειώθῃ ὅτι, ἐν ἔτει 1904, εἶχε καταβληθῇ προσπάθεια, ὅπως τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ συνόλου τῶν ἐν Μανωλάδῃ κτημάτων τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου ἀναλάβῃ

ή Οίνοποιητική και Γεωργική Έπιτερία, γενικός διευθυντής της οποίας ήτο ο Άριστόβουλος Ι. Ζάννος, επί δε του θέματος τούτου λεπτομερείς πληροφορίες άνεγγράφησαν εις την εφημερίδα «Νεολόγος» Πατρών, της 22 Μαΐου 1904.

Τη 20 Νοεμβρίου 1908, ο «Νεολόγος» Πατρών έδημοσίευσε το ακόλουθον σχόλιον: «Η ύψηλή ελπίδα και το ζωνόν ένδιαφέρον, το όποιον πρό τινας ο διάδοχος του θρόνου επέδειξεν όπέρ των χωρικών γεωργών της κτηματικής περιφέρειας Μανωλάδος χαρακτηρίζουν, διά μίαν άκόμη φοράν, την γενναίωσαν καρδίαν του μέλλοντος της Έλλάδος βασιλέως. Ήτο άνάγκη, όπως έπικρινήσθη ο διευθυντής του ένταυθα γεωργικού σταθμού κ. Σ. Ξανθοπούλου μετά της Α. Υ. και άκουσθη ή φωνή του πόνου της πριγκιπικής ψυχής προς τους πτωχείς γεωργούς και έκ του στόματος αυτού έκέλθωσι λόγοι θερμοί ένδιαφέροντος όπέρ χωρικών καλλιεργητών. Ποσάκις, άραγε, άλλοτε παρόμοιοι συμπεθείας λόγγοι δέν εξηγήθησαν όπό του διαδόχου όπέρ των πτωχών ύπάρχον του σκεπτο πατρός του, και ποσάκις το ένδιαφέρον της συνομιλίας καταστρίων ύπερλήλειν μετά της ύψηλότητος του δέν κατέκρινε φωνή πόνου και άλγους όπέρ δυστυχών βασιλευσάντων; Σήμερον ο διάδοχος Κωνσταντίνος στρέφει το ένδιαφέρον αυτού προς τους καλλιεργητάς χωρικούς και διαμαρτυρείται κατά κόως φωνής παραπόνου, το όποιον ήθελε προέλθει έκ των χωρικών της Μανωλάδος. Παρέχει πάντων εύκολίαν εις τους κατακτητάς των διαδοχικών γαιών, ύλατίνων εις το ήμισυ την έπαρκείαν, συνιστά την παραχρήν γεωργικών εργαλείων και έπαγορεύει πόσαν αυτών κατακτείν, όφ' όσον βαδιν ήσυχως, καλλιεργούντες τάς ός αυτών κατεπληρώμενα τμήματα των κτημάτων του. Ή σημασία αυτή όπέρ πτωχών γεωργών είναι χαρακτηριστική του ένδιαφέροντος της Α. Υ. όπέρ της ύποκαταστάσεως και έν είρήνην βιώσεως μεγάλης λιπέης τάξεως, όια ή των καλλιεργητών της Μανωλάδος. Όμοιον όπέρ της γεωργίας ένδιαφέρον έχει επιδειξει έπανυλημένως και ή Α. Μ. ο βασιλεύς [Γεώργιος Α'], όστις, έν δεδομένη εύκαιρία, δέν έπαυσε σπινισθών την ένίσχυσιν και προαγωγήν αυτής, διά της παραχρή των ύποκαταστάσεων προς τοστο μόνον. Έργον δε του άνακτος είναι αυτή ή ίδρυσις της Γεωργικής Έπιτερίας. Ήδη έρχεται ο διάδοχος, έμπεποτισμένος ύπό των αυτών όγινον άρχών του βασιλείου, και θέτει ύπό την ύψηλήν αυτού προστάσιν αυτούς τους κατακτητάς των κτημάτων του».

Ή έξέλιξις του ζητήματος. — Έκτοτε και επί δε τη όλόκληρη, αί εφημερίδες ήσυχολογόντο εις το θέμα των βασιλικών κτημάτων της Μανωλάδος, όπέρ έκείστοτε διήρχετο διάφορος φάσις.

Τη 3 Φεβρουαρίου 1909, έδημοσιεύθη έν τή «Νεολόγ» Πατρών ή ακόλουθος είδησις: «Καθ' ή είχαμεν και άλλοτε γράψει, το ζήτημα της καλλιεργίας των κτημάτων του σταθμού έν Μανωλάδι έκανονισθη ήδη όριστικός. Κατόπιν της δοθείσης εις τους χωρικούς καλλιεργητάς προθεσμίας, όπό του διευθυντού των κτημάτων του διαδόχου κ. Σ. Ξανθοπούλου, προς δήλωσιν των κτημάτων, τά όποια θέ λάβωσι προς καλλιέργειαν, προσήλθον προχθές οι έκ των χωρίων Νιφορίτικα και Βιδοβα το δήμου Δίμης καλλιεργηταί και συνήψαν μετά του κ. Ξανθοπούλου τά σχετικά συμβόλαια, τά όποια και ύπέγραψαν. Πάντες όδοι άνεγνώρισαν την κοινήτητα του διαδόχου επί των κτημάτων και άνέλαβον την καλλιέργειαν, ύπό των όρων της καταβολής, όχι 60 λεπτών κατά στρέμμα, άλλα 10%, εις είδος, 5 λεπτά τά άμύλια κατά στρέμμα και 10 λεπτά έσαστον πρόβατον, όπως ταύτα βόσκων άνευθέρως. Έπίσης, και οι έκ του δήμου Βουπρασίον καλλιεργηταί χωρικοί προσήλθον και ύπέγραψαν χθές συμβόλαια μετά του κ. Ξανθοπούλου. Οι χωρικοί όδοι έπρότιμψαν την καταβολήν των 60 λεπτών κατά στρέμμα. Ήδη άναμένονται και οι άλλων λοιπών χωρίων της Δίμης χωρικοί, όπως συντάξουν όμοια συμβόλαια. Μετά τοστο, θέ γίνουν διάφοροι συνοικισμοί, θέ παραχωρηθούν εις τους καλλιεργητάς εργαλεία άγροτικά, κτήνη, σπόροι και άλλα χρήσιμα ύπο της είδη δια την έπιτυχή καλλιέργειαν. Έπίσης, θέ κατασκευασθούν σχολεία και έκκλησία. Ούτω θέ διευκολυνθούν μεγάλης οι χωρικοί, χάρη εις το όπέρ αυτών έπιδειχθέν ένδιαφέρον της Α. Υ. του διαδόχου».

Σημειώσθον ότι, ύπό της άποχής εκείνης, ο τότε διάδοχος και κατόπιν βασιλεύς Κωνσταντίνος και ο Σ. Ξανθοπούλος συνεδέθησαν διά στενής φιλίας, ως δε άναφέρεται εις τας

συναχρόνους τότε εφημερίδας, όσάκις ο Κωνσταντίνος κατήρχετο εις Πατρας, έπισκέπτετο τον γεωργικόν σταθμόν Πατρών και έγαυμαίεζε παρά τή διευθυντή αυτού και διαχειριστή των έν Μανωλάδι κτημάτων του Σ. Ξανθοπούλου.

Τη 28 Σεπτεμβρίου 1910, έν τή «Νεολόγ» Πατρών άνεγράφητο: «Πληροφορούμεθα αόθεντικός έξ Αθηνών, ότι ή Α. Υ. ο διάδοχος [Κωνσταντίνος] ύπανθόμισε και προς την κυβέρνησιν του κ. Σταφάνου Δραγοίτη την έπιθυμίαν, ήν και άλλοτε έξέφρασε και προς την κυβέρνησιν Δημητρίου Ράλλη, κατά τον Ίούλιον του 1909, όπως παραιτηθ ή όπέρ του δημοσίου των δικαιωμάτων αυτού όφ' όλων των έκτάσεων, αίτινες παραχωρήθησαν αύτφ εις τους δήμους Δίμης και Βουπρασίον, κατά την ένηλικίανσιν αυτού, περιορίζόμενος εις τά ίχνηστροφεία, εις τά δικαιώματα εισπράξεως του φόρου του βαλανιδοκάστρου και εις την κοινήτητα του δάσους Άλλη - Τσελεπή, το όποιον άνήκεν εις την μονήν Μεγάλου Σπηλαίου. Ο διάδοχος είχε θερμός παρακαλέσει την κυβέρνησιν Ράλλη, όπως έκκληρήσθη την έπιθυμίαν του ταύτην, ο δε κ. Ράλλης είχεν ύποσχεθ ή, ότι θέ είσθγε το σχετικόν νομοσχέδιον εις την Βουλήν, άλλα δέν προέλαβε, διά τή παρητήρη της άρχής. Ήδη ή Α. Υ. έξεδήλωσε πάλιν την έπιθυμίαν ταύτην, ή όποια θέ έκκληρήσθη, όπιν συνέλθη τακτική Βουλή, μέλλουσα νά έπιληθ ή ζητημάτων τοιαυτής φύσεως, άπαιτούντων ού μικράν προπαρασκευαστικήν εργασία. Κατά νοστήτας πληροφορίας, ή Α. Υ. ο διάδοχος, από ενός και ήμισους έτους, συνέλαβε την ιδέαν, όπως άπαλλαγ ή το πλείστον των κτημάτων αυτού έν Μανωλάδι και προς τοστο ήλθεν εις συνεννοήσεις μετά του διευθυντού του γεωργικού σταθμού [Πατρών] κ. Σ. Ξανθοπούλου, όστις τυγχάνει άμα και διευθυντής των κτημάτων της Α. Υ. Ο διάδοχος είχεν άποφασίσει, όπως παραχωρήσ η εις το δημοσίον τας 110.000 στρεμμάτων των κτημάτων της Μανωλάδος, προς διανομήν των εις τους χωρικούς, διά την κατ' αυτών καλλιέργειαν...».

Τη 3 Νοεμβρίου 1910, ο Άνδρέας Μιχαλακόπουλος — ός πολιτεύεται, τότε, Πατρών — και μετά συνομιλίαν, ήν έσχε μετά του διαδόχου Κωνσταντίνου, προέβη εις τας ακόλουθους δηλώσεις: «Ή αυτός ύψηλότης έπιθέκει τον διακανονισμόν των άφορώντων εις τά κτήματα Μανωλάδος, κατά τρόπον, αίροντα τάς μέχρι τοδοτε έγερθείσας διαμαρτυρίας».

Έξ άλλου, κατά την περίοδον εκείνην, ο Σ. Ξανθοπούλος ήγήγη της προσπάθειας διά την καταπολέμησιν της νόσου «ήλαιοτρίβη της έλαίας», ήτις είχε, τότε, ένοσκήσει έν τή περιοχή της Άχαϊσίηδος.

Έκθεσις του Σ. Ξανθοπούλου. — Τη 25 Σεπτεμβρίου 1911, ο Σ. Ξανθοπούλος επέβηκε προς τον διάδοχον Κωνσταντίνον μακράν, άνέκδοτον δέ μέχρι του νύν, έμπεποτιστικήν έκθεσιν, άναφερόμένην εις τά κτήματα της Μανωλάδος, έν ή μεταξύ άλλων άνέφερε: «Αμφίβην την τιμήν νά έκθωσι την κατέσταν, εις ήν έρίσκονται σήμερον τά έν Άχαΐη και Ήλεία κτήματα της έμετέρας ύψηλότητος, καθώς και τάς σκέψεις μου, περί των έν αυτούς έπενεκτών βελτιώσεων και, έν γένει, περί της τηρητάς έν τή μέλλοντι πορείας έν τή διαχείριστι, ήν πρόόκησε νά μοι άναθέσ η [...] Ή έκτασις αυτών, κατά τά έκδοθέντα παραχωρητήρια του Έπουργείου των Οικονομικών, άνήρχετο εις 197.785 στρεμμάτων, εις ή δέον νά προσθώσων και περί τας 22.215 διά το δάσος του Άλλη - Τσελεπή, ή' ο δέν έξεδόθη παραχωρητήριον, ως άμφισβητούμενον ύπό της μονής Μεγάλου Σπηλαίου [...] Έν όλω, έκτασις κτημάτων περί τας 220.000 στρεμμάτων [...] Έκ της όλης παραχωρηθείσης έκτάσεως δέον νά εξαίρεσων έκείνας, αίτινες, κατά τάς παρά του Έπουργείου των Οικονομικών δοθείσας πληροφορίας εις την Βουλήν, κατά την σύζητησιν του νόμου της δωρεάς, δέν είναι έθνικαί και, συνεπώς, δέν περιλαμβάνονται εις την παραχώρησιν [...] Απομένουν, όστιν, 175.000 στρεμμάτων περίπου, περιλαμβανόντων εις την κατοχήν της έμετέρας ύψηλότητος [...] Κατά τον νόμον της δωρεάς (δάρειον δ'), έδωρήθησιν τή έμετέρα ύψηλότητι και αί μεταξύ των παραχωρηθείσων έκτάσεων καίμεναι κτήσεις, τας όποιας έπρόκειτο το κράτος ν' άγορήσ η παρά των ιδιοκτητηρίων μονών. Αί άγοραί αύται άπετράπησιν διά του ίδιου νόμου. Ήσαν δε, αί άνήκουσαι εις τάς μονάς έκτάσεις, αί εύφορώτατες της όλης περιφέρειας και άπέτελουν τον κορμήν της παραγωγής. Έν' αυτών δ' έβασίζετο ο είσηγητής του νόμου της δωρεάς άείμνη-

στος Χαρίλαος Τρικούπης, όταν διεκήρυττε, ότι η Μανωλάς θ' αποτελέσει, ολονότι, γεωργικών σταθμών υποδειγματικής καλλιέργειας και εκμεταλλεύσεως της γης. Μη πραγματοποιηθείσης της δωρεάς των γαιών τούτων, έπόμενον ήτο να μη πραγματοποιηθούν και αι έλπίδες και επαγγελίαι του εισηγητού...».

Παρατίρη, εν τή αναφερομένη έκθεσι του, ο Σ. Ξανθοπούλος ανέλυε το θέμα των μοναστηριακών ιδιοκτησιών και περιέχει λεπτομερείς πληροφορίες περί της καταστάσεως των κτημάτων. 'Ανεφάρτετο, επίσης, εις το θέμα των προσπαθειών προς διακανονισμόν των μετά των χωρικών σχέσεων και εις τας αντιδράσεις, αιτίνας προεβλήθησαν εκ της παρεμβάσεως διαφόρων, άποσκοπούντων εις πολιτικήν εκμετάλλευσιν του θέματος. Τέλος δέ, προέβινεν εις εισηγήσεις περί του προσφορωτέρου τρόπου της εκμεταλλεύσεως των εκτάσεων εκείνων, αιτίνας, τελικώς, θα διετηρούντο ως ιδιοκτησία του διαδόχου του έλληνοκού θρόνου.

Τη 4 'Οκτωβρίου 1911, ο διάδοχος Κωνσταντίνος και ο Σ. Ξανθοπούλος έπισκέφθησαν την περιοχὴν Μανωλάδος, τότε δέ, μεταξύ άλλων, συζητήθη και η ιδέα, όπως εις τὸ χωρίον Λάππα 'Αχαΐας ανεγερθῇ ανάκτορον του διαδόχου. Κατὰ τὴν έπισκεψιν εκείνην, ο Κωνσταντίνος εξέδηλωσε εις τοὺς χωρικοὺς τὰς 130.000 στρεμμάτων, διατηρῶν ὑπὸ τὴν κυριότητα του μόνον τὸ μέρος τῆς περιοχῆς, καὶ ὅπως βραδύτερον ἀνακτιύη, ἐν καταλλήλοις σημείοις τῆς περιφερείας, δύο ἰχθυοτροφεία.

Λόγοι τοῦ Κωνσταντίνου. — Κατὰ τὴν έπισκεψιν εκείνην, εις τὸν διάδοχον Κωνσταντίνον ἐπαρουσιάσθησαν ἀντιπροσωπεΐαι τῶν ἐνδιαφερομένων γεωργῶν, πρὸς τὰς ὁποίας οὕτως, ἀφοῦ ἤκουσε τὰ αἰτήματά των, εἶπε: «Ὁ, τι εἶναι νὰ γίνῃ, θὰ γίνῃ. Ὅσοι, ὅμως, τυχόν, ἔχετε παράπονα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποβάλλετε ταῦτα διὰ τρίτων προσώπων, διότι δύνασθε ν' ἀποταθῆτε εἰς ἐμὲ ἢ τὸν διεσπυντὴν τῶν κτημάτων κ. Σοκράτην Ξανθοπούλου. Οὕτως πως ἐνεργούντες, θὰ ἔχετε βεβαιότητα, ὅτι πᾶν ὅ, τι ζητήσετε καὶ εἶναι ὀρθόν, δίκαιον καὶ νόμιμον, θὰ γίνῃ ἀποδεκτόν. Μακρὰν ἀπὸ τοῖς τρίτοις, μακρὰν ἀπὸ τοῖς δεσπόζουσιν, μακρὰν ἀπὸ τοῖς πολιτικοῦς! Αἱ παρεξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνευρίσκειν, προήλθον ἐκ τῆς ἀναμειξίας τῶν τρίτων, τῶν ζήτων πρὸς τὸν τόπον. Διὰ νὰ μὴ κανονίζονται αἱ διαφοραὶ μεταξύ μας; Νομίζετε, ὅτι ἐγὼ δὲν θέλω τὴν εὐημερίαν σας; Ἀλλ' ἐγὼ εἰς τὴν εὐημερίαν τὴν ἰδικὴν σας, εἰς τὴν ἀγάπην σας, στηρίζω τὸν θρόνον μου. Ἐπομένως, ποτὲ δὲν θὰ θέλῃσω νὰ σᾶς ἀδικήσω. Ὅ, τι θέλετε, λοιπόν, πρέπει νὰ τὸ ζητήτε ἀπ' εὐθείας παρ' ἐμοῦ ἢ διὰ τοῦ κ. Ξανθοπούλου!».

Ἐν συνεχείᾳ, ἀπαντῶν εἰς προσφώνησιν τοῦ δημάρχου Βουκρασιῶν Χαριμίκα, ἐτόνισε, καὶ ἄλλων, τὰ ἑξῆς: «Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας νὰ γνωρίσω ὑμῖν, ὅτι οὐδέποτε διανοήθην νὰ καταστῶ λαόν, ἀντάξιον εὐτυχίας, δυστυχῆ [...]. Καὶ ὅχι μόνον ἀποδέχομαι πληρεμὴν μικροτέραν ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν καθορίζει τὸ δημοσίον, ἀλλὰ καὶ χρονικὸν διάστημα ἐπὶ ἑξαττον κατὰ 5 ἔτη ἢ καὶ πλείονα παρ' ὅ, τι τὸ δημοσίον. Ἡ ἑξέλιξις ἐκ τῶν δασῶν θὰ σᾶς παρέχεται δωρεάν, ἢ δὲ νομῆ διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν ζώων σας θὰ εἶναι ἐλευθέρη καὶ ἀνεὺ πληρωμῆς. Εἰμαι πρόθυμος νὰ σᾶς παρέξω ὅ, τι θέλετε, καὶ ἕκαστος ἐξ ὑμῶν ἔχει τὸ δικαίωμα, ἀνεὺ τῶν διαμέσεων, νὰ παρουσιάζεται ἐνώπιόν μου, ἂν ποτε ἤθελεν ἀδικηθῇ. Μισοὶ τὸ ἀδικητὴν ἐκ φόβου καὶ ἄγαστος τὴν εὐνομίαν. Τὸν λαόν μου τὸν θέλω εὐημεροῦντα καὶ εὐχομαι νὰ τὸν ἐπανιδῶ βιοδὸντα ἐν ἀρμονίᾳ καὶ εὐαυχοντά ἐν τοῖς ἔργοις του».

Τέλος, ἐρωτήσας τοὺς χωρικοὺς περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δόσεων, εἰς ἃς οὗτοι ἐπεθέμουν νὰ καταβάλλουν τὰς οφειλάς των καὶ λαβὼν τὴν ἀπάντησιν «εἰς εἰκοσιν», εἶπε: «Πολὺ καλὰ, εἰς 20 δόσεις. Ἀλλὰ μακρὰν ἀπὸ τρίτους!».

Ὁ ρόλος τοῦ Σ. Ξανθοπούλου. — Τη 9 'Οκτωβρίου 1911, ἐν τῇ δημηριᾷ τῶν Πατρῶν «Νεολόγος», ἐδημοσιεύτο τὸ ἑξῆς σχόλιον: «Παρόλαις ἤθελε θεωρηθῇ, ἂν ἐν τῇ ἐξάρσει τῆς γεννητοδωρίας τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου πρὸς τοὺς ἀγρότας τῆς Μανωλάδος, δὲν ἐγίνετο μνῆα καὶ τοῦ διεσπυντοῦ τῶν κτημάτων τῆς Α. Υ. ἐν Μανωλάδι, αἰα δὲ καὶ διεσπυντοῦ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Πατρῶν κ. Σοκράτους Ξανθοπούλου. Αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτεργάτης τῆς ιδέας τῆς πα-

ραχωρήσεως τῶν διαδοχικῶν γαιῶν εἰς τοὺς καλλιεργητὰς τῆς Μανωλάδος καὶ ὁ μόνος, ὅστις εἰργάσθη ἀπὸ ἐπὶ, ὅπως ἀρθῶσιν αἱ μεταξύ ἀγροτῶν καὶ διαδόχου παρεξηγήσεις. Ὁ κ. Ξανθοπούλος, κατὰ τὰς ἐπανελημμένες μετὰ τοῦ διαδόχου συνομιλίας, ἐν σχέσει μετὰ τὸ ζήτημα τῶν κτημάτων, ἐπέβλεψε τὴν ἰδέαν τῆς Α. Υ. περὶ τῆς δωρεᾶς τῶν γαιῶν τῆς πριγκιπικῆς ιδιοκτησίας εἰς τοὺς γεωργοὺς τῆς Μανωλάδος. Κατάρθωσεν ὁ κ. Ξανθοπούλος ὅπως διεκολλήνῃ τὴν θέσιν τῶν ἀγροτῶν ἀπέναντι τοῦ διαδόχου, ἐν τῇ ὑποδείξει τῶν καταλλήλων καὶ λελογισμένων αἰτημάτων των. Καὶ τὰς προσκευθεῖας αὐτοῦ ὥσπερ ἡ ἐπιτυχία, ὥς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη. Εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ διαπραγματοῦ αὐτοῦ γεωπόνου οφείλεται ἡ εἰς Μανωλάδα, διὰ πρώτην φοράν, κῆδος τοῦ ἀντιβασιλείου - διαδόχου καὶ ἑπικοινωνία αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγροτῶν τῆς περιφερείας Μανωλάδος. Ὁ κ. Ξανθοπούλος εἰργάσθη ἀπὸ ἐπὶ ἐπιμελὲς πρὸς διασύντησιν τῆς ὑποδοχῆς αὐτῆς καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Α. Υ. τὸ πορίσμα τῆς μελέτης του, ἥτις εἶναι αὐτὴ ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ διαδόχου παραχωρήσεως τῶν γαιῶν τῆς ιδιοκτησίας αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀγροταὶ Μανωλάδος δὲν νὰ οφείλωσι χάριτας πρὸς τὸν διεσπυντὴν τῶν κτημάτων, διὰ τὴν ἱσοβόλησιν τῆς αἰσίας λύσεως τῆς ὑποθέσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ διεσπυντοῦ ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ κ. Σ. Ξανθοπούλου, ὥς πρὸς τὴν διεσπυντὴν τῶν κτημάτων Μανωλάδος, ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, καταδεικνύεται πλέον ἡ ἐπιτυχία. Ἡ διαδοχικὴ ιδιοκτησία Μανωλάδος εἶρε τὸν εἰδικὸν ἐπιστήμονα, τὸν ἀριμόδον διεσπυντὴν καὶ, πρὸ παντός, τὸν λελογισμένον ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ὁ διάδοχος δύναται νὰ στηρίξῃ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην καὶ οἱ ἀγροταὶ τῆς Μανωλάδος πλήρη τὴν ποιοτήσιν εἰς τὸ φιλοδίκαιον αὐτοῦ».

Δυσχερὴ ἐπικόλλουσα. — Τη 26 Νομβρίου 1911, ἐν τῇ «Νεολόγῳ» Πατρῶν, ἐδημοσιεύτο ἡ ἀκόλουθος εἰδήσις: «Υπάρχουν πληροφορίες, ἀσφαλῆς ἀπισθήσασαι, βεβαιώσαι, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως τῆς Μανωλάδος, τὸ ὁποῖον ἀθεωρήθη ὡς λήξαν, μετὰ τὰς δηλώσεις τοῦ διαδόχου πρὸς τοὺς χωρικοὺς, περὶ τῆς ἀπ' εὐθείας παραχωρήσεως τῶν κτημάτων, ἀντὶ εὐτελεστάτης τιμῆς — δηλώσεις ἃς εὐχαρίστας ἀπεδέχθησαν καὶ πανηγυρικῶς ἐπιδεικνύσαν οἱ συγκεντρωθέντες ἐν Λάππᾳ, κατὰ τὴν ἐκεί διαμονὴν τῆς Α. Υ. χωρικοὶ Βουκρασιῶν καὶ Λάμης — δὲν φαίνεται, ὅτι θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ λυθῇ, ὅθ' οὐς ὅρους ἀρχικῶς ἀπεφασίσθη, καθόσον, ἀγνωστον διὰ τινος λόγου, μερικοὶ ἐκ τῶν χωρικῶν τοῦ δήμου Βουκρασιῶν, εἰτε παρασυρθέντες, εἰτε τίς αἰδεῖ πῶς σκεπτόμενοι, μετέβαλον γνώμην καὶ δὲν σπέργουν ἢ δὲν εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας παραχωρήσιν τῶν κτημάτων, ἀλλὰ θέλουν, ὅπως παραχωρηθῶν ταῦτα εἰς τὸν δημόσιον, τὸ ὁποῖον ν' ἀναλάβῃ τὴν διαμονὴν των μετὰ τῶν καλλιεργητῶν. Ἐννοεῖται, ὅμως, ὅτι ἡ πλειονότης τῶν κατοικῶν τοῦ ἃς ἂν ὄχηται ἐξακολουθεῖ διατηροῦσα τὴν ἐκτιμῶν τῆς ἀπ' εὐθείας παραχωρήσεως, δι' αὐτὸ δὲ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἄρχισον αἱ δηλώσεις τῶν χωρικῶν πρὸς τὸν διεσπυντὴν τὰ κτήματα τῆς Α. Υ. κ. Σ. Ξανθοπούλου. Ὅπως δὲ, ὅμως, ἂν ἐπαυθῇ, ὅτι οἱ διαφερόντες, ἤδη, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς παραχωρήσεως, ἐμμένουν εἰς τὴν γνώμην των, παρ' ἄλλην τὴν προθυμίαν τῶν ἄλλων, τὰ πράγματα δὲν θὰ λάβουν ὀριστικὴν λύσιν καὶ αἱ διχονομίαι, αἱ ἄλλοτε ὀριστάμεναι, θὰ ἐπανέλθουν, διὰ νὰ προκαλοῦν δυσφορίαν. Προκειμένου περὶ τῶν κατοικῶν τῆς Λάμης, καὶ εἰς αὐτοὺς, κατὰ τὰς ἰδίας πληροφορίες, ἂν μὴ ἐν συνόλῳ, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι καλλίτερον θὰ ἦτο, ὅπως ἡ διανομὴ τῶν γαιῶν γίνῃ ὑπὸ τοῦ δημοσίου. Οἱ δημαῖοι, ὅμως, προβάλλουν ἐνα λόγον, ζητοῦντες τὴν τοιαύτην παραχωρήσιν ἔχουν, ὡς νομίζουν, μίαν δικαιολογίαν, τὴν ὁποῖαν δὲν ἔχουν ἡ, μάλλον, δὲν παρουσιάζουν, ἐπὶ τοῦ παρόντος, οἱ κάτοικοι τῆς Μανωλάδος. Καὶ δικαιολογούσιν τὴν γνώμην των περὶ παραχωρήσεως τῶν γαιῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου, συσχετίζοντας τὸ ζήτημα τῶν χέρων ἐκτάσεων, τὰς ὁποίας ἡ διανομὴ τῶν κτημάτων περιλαμβάνει εἰς τὴν παραχωρήσιν μετὰ τῶν καλλιεργησίμων τοιοῦτων, διατιμῶν καὶ ταύτας, ὅσον καὶ τὰς καλλιεργήσιμους. Εἰς τὴν τοιαύτην διατίμησιν δὲν φαίνεται σπαργουσα μερὶς τις τῶν θεμισίων κατοικῶν, ὁβάνουσα μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὴ θέλῃ, γενικῶς, τὴν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ διαδόχου παραχωρήσιν τῶν γαιῶν. Καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου Λάμης ὑπάρχουν περὶ τὰς 40.000 στρεμμάτων χέρων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θεωρεῖται καὶ εἶναι σημαντικόν. Οἱ δημαῖοι

οι δ' έχουν την ιδέαν, ότι εάν η παραχώρησις γίνη υπό του δημοσίου, δέν ὅ' ἀναγκασθοῦν οὗτοι νά δηλώσουν τὰς χήρας ἑκτάσεις, περιοριζόμενοι μόνον εἰς τὰς καλλιεργησίμους. Ἐννοεῖται, ὅμως, ὅτι εἶναι ζήτημα, εάν, ὑπ' αὐτοῖς τοῖς ὅροις, θά θελήσῃ καὶ τὸ δημόσιον ν' ἀναλάβῃ τὴν παραχώρησιν τῶν κτημάτων».

Καὶ συλλαλητηρίου. — Ἐβραδύτερος τινὲς βραδύτερον, παρεμβαίνει τοῦ Σ. Ξανθοπούλου, αἱ σημειωθείσαι ἀντιδράσεις τῶν χωρικῶν ἐκάρηθησαν, δεδομένου ὅτι ὁρισμένα ἐκ τῶν συμπληρωματικῶν αἰτημάτων τῶν ἐγένοντο δεκτά. Τότε, ὅμως, ἡ κυβέρνησις, πισθεύουσα ὡς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοιαύτων πολιτικῶν παραγόντων, μὴ ἐπιθυμοῦντων τὴν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ διαδόχου λύσιν τοῦ ζητήματος, ἐζήτησαν ὅπως ὁ Σ. Ξανθόπουλος περιορισθῇ μόνον εἰς τὰ καθηκοντά του ὡς διεσθοντοῦ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ Πατρῶν, ἀφαιρεθῇ δὲ ἀπὸ τοῦτον ἡ διεύθυνσις τῶν βασιλικῶν κτημάτων — ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἡ κυβερνητικὴ ἐκείνη ἀπόφασις προκαλοῦσε τὴν ἄκραν δυσφορίαν τῶν χωρικῶν τῆς περιφέρειας Μανναλάδος, ἥτις καὶ ζωηρότερον ἐξεδηλώθη, τῇ 19 Δεκεμβρίου 1911, ἐν συγκροτηθέντι ἐπὶ τούτῳ ἐκαὶ «πανδήμῳ συλλαλητηρίῳ». Κατ' αὐτὸ ἐμίλησεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, αἰσῶν τὰ ἐξῆς: «Ἐπειδὴ, ὁφ' ἧς ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν κτημάτων τῆς Α. Υ. ὁ κ. Σ. Ξανθόπουλος, τὸ ζήτημα τῆς δωρεᾶς σπουδαίως προώδευσεν καὶ διακανονίσθησαν αἱ σχέσεις τῶν κατοίκων μετὰ τοῦ ὁμηλοῦ ἰδιοκτήτου· πλὴν δὲ τούτου, κατάρθωσεν (σῶτος) νά πύσῃ τὴν ὑψηλότητα οὕτως, ὥστε νά ἐλθῇ εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν καὶ συνεννόησιν μετὰ τῶν κατοίκων, ἡ δὲ ἄμεσος ἐπικοινωνήσῃ καὶ ἡ κατ' ἰδίαν συνεννόησις μετὰ τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου ἔφερε, ἐπὶ τέλους, τὸ ἀγαθὸν ποδοῦμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων, τῆς πλήρους ἀποκαταστάσεως τούτων, διὰ τοῦτο θεωροῦμεν ἐπαναγκαστὰ νά ἐξάρωμεν τὴν ὁδὸν τοῦ κ. Ξανθοπούλου καὶ νά παρακαλέσωμεν τὴν Α. Υ. τὸν διάδοχον καὶ τὸν ἐξουχάτοιν κ. πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἐπαιρηστοῦμενοι ἐπιτρέψωσι τὴν παραμονὴν τοῦ κ. Ξανθοπούλου ἐν τῷ κτήματι τῆς Α. Υ. μέχρι τελείας διακανονίσεως τοῦ ζητήματος, ἐπ' ἀγαθῇ τῆς Α. Υ. καὶ τῶν κατοίκων».

Ἀκολούθως, ἡ ὁρισθεῖσα πρὸς τοῦτο ἐπιτροπὴ ἀπέστειλε πρὸς τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον τὸ ἀκόλουθον τηλεγράφημα: «Λιὰς συνελθόντες σήμερον [19 Δεκεμβρίου 1911] περὶ ὧραν 11 π. μ., ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ Μανναλάδος, ὑποβάλλει εὐλαβῶς πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑψηλότητα τὴν παράκλησιν, ὅπως παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν διεσθοντοῦ τοῦ κτηματοῦ Μανναλάδος ὁ κ. Σωκράτης Ξανθόπουλος, μέχρι πέρατος διακανονισμοῦ τοῦ ζητήματος, ὡς δυνάμενος νά διευκολύνῃ τὴν εἰσὶν λίσιν αὐτῆς ἐκ τῆς εἰδικῆς πέρας αὐτοῦ καὶ γνώσεως. Ἡ ἐπιτροπὴ: Ἀθ. Ξανθόπουλος, Θεοδ. Δρακόπουλος, Ἀπ. Ἀναγνωστόπουλος, Ἰω. Σμυρναῖτης, Βασ. Παπαθεωνίου. Παρόμοιον τηλεγράφημα ἐστάλη καὶ πρὸς τὴν κυβέρνησιν.

Ἡ ἀναγκαιότης τοῦ διεσθοντοῦ. — Τῇ 30 Δεκεμβρίου 1911, ἡ ἡμερὶς «Νεολόγος» Πατρῶν ἀνέγραψε τὴν ἐξῆς εἰδήσιν: «Τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως τῆς Μανναλάδος εἰς τοὺς χωρικοὺς ἀπαντᾷ, ἤδη, ἄλλας δυσχερεῖας, προκαλούμενας ἐκ τῆς ἐλλείψεως διεσθοντοῦ. Ὁ κ. Σ. Ξανθόπουλος, κατόπιν τῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἐπαύσαν ἀναμειγνύμενος εἰς τὸ ἐν λόγω ζήτημα καὶ, ἐν γένει, εἰς τὴν διεσθονσιν τῶν κτημάτων τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου. Μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ κ. Ξανθοπούλου, αἱ χωρικοὶ δὲν γνωρίζουν εἰς ποῖον ν' ἀπεσθονθοῦν, ὅπως συζητήσουν τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως. Καί, καθ' ὅς ἔχομεν πληροφορίαν, πολλοὶ ἐκ τῶν μανναλαδῶν καὶ τῶν θυμίων ἐπιθυμοῦσιν, ἵνα κροβῶν εἰς δηλώσεις ἐκτάσεων ἐκ τῶν παραχωρηθῶσιν εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ διαδόχου, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν ἐπιφυλακτικότητά, ὅπου βλέπουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει διεσθοντῆς τῶν κτημάτων, μετὰ τοῦ ὁποῖου νά συνεννοηθοῦν, ὡς πρὸς τὴν παραχώρησιν καὶ τοὺς ὅρους, ὅς θά γίνῃ αὕτη. Οἱ χωρικοὶ, ὡς ἄλλοτε ἐγράψαμεν, ζητοῦν, ὅπως διαγραφῇ ὁ ὅρος τῆς καταβολῆς τοῦ τόκου τῶν 5%, πρῶγμα τὸ ὁποῖον μόνον ὁ κ. Ξανθόπουλος, ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ διαδόχου, θά ἦτο δυνατόν νά κανονίσῃ. Ἐν τούτοις, ἡ ὑπαρξίς τοῦ ὅρου αὐτοῦ καὶ ἡ ἐλλείψις διεσθοντοῦ τῶν κτημάτων καθιστᾷσι διστακτικούς τοὺς χωρικούς. Καὶ ὑπολείπεται, ἀλλήλως, ἄριστος χρόνος μέχρι τῆς ταχέως διὰ τὰς δηλώσεις προθεσμίας, ἀλλὰ ὑπάρχουν, ἐκτός τοῦ ζητήματος τοῦ τό-

κου, καὶ ἄλλα, ὡς τὸ τῆς παραχωρήσεως τῶν χήρων ἐκτάσεων, τὰ ὅποια ἔπρεπε νά εἶχον διευθετηθῇ μέχρι τοῦδε καὶ ν' ἀρχίσουν αἱ δηλώσεις τῶν χωρικῶν, εἰς τρόπον, ὥστε μέχρι τοῦ Μαΐου, ὅτε λήγει ἡ προθεσμία, νά ἔχουν ἐτοιμασθῇ τὰ παραχωρητήρια συμβόλαια καὶ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν κτημάτων ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Ἦδη οἱ χωρικοὶ ἀναμένουν τὸν διάδοχον, ὅπως μεταβῇ εἰς Μανναλάδα, διὰ νά συζητήσουν μετ' αὐτοῦ τὰ διάφορα ζητήματα, τὰ σχετιζόμενα μετὰ τὴν παραχώρησιν, ὡς καὶ ἐκείνο τῆς διεσθονσεως τῶν κτημάτων, τὸ ὁποῖον κατ' αὐτοὺς εἶναι τὸ σοβαρώτερον».

Ἐπιφυλακτικότης τοῦ διαδόχου. — Τῇ 8 Ἰανουαρίου 1912, ὁ «Νεολόγος» Πατρῶν παραίτη τὰς ἐξῆς πληροφορίας: «Ἐγνώσθη ἀσφαλῶς, ὅτι ἡ Α. Υ. ὁ διάδοχος δέν θά μεταβῇ ἐντὸς τοῦ μηνὸς τούτου εἰς Μανναλάδα, ὡς εἶχεν ἀγγελθῇ πρὸ ἡμερῶν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἔθεοριτο, ἀλλοστε, καὶ βέβαιον. Ὑπάρχει δὲ πιθανότης, ὅτι καὶ βραδύτερον εἶναι ζήτημα, ἀν θά θελήσῃ νά ἐπισκεφθῇ τὰ κτήματά του, πρὸς διακανονισμὸν τοῦ ζητήματος τῆς παραχωρήσεως αὐτῶν εἰς τοὺς χωρικούς. Ὁ διάδοχος θά κατηργετο εἰς Μανναλάδα, ὅπως κανονίσῃ ὅρους τινας, ὅς ὅς θά γίνῃ ἡ παραχώρησις τῶν κτημάτων, συνεπείᾳ ἀντιρρήσεων, προβληθεισῶν ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Μετὰ τὴν διαταγὴν, τὴν ὅποιαν ἀπέδωκεν ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας πρὸς τὸν κ. Σωκράτη Ξανθόπουλον, ἵνα παύσῃ οὕτως ἀναμειγνύμενος εἰς τὴν διεσθονσιν τῶν κτημάτων τοῦ διαδόχου καὶ περιορισθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἔργα διεσθοντοῦ τοῦ γεωργικοῦ σταθμοῦ [Πατρῶν], ἡ Α. Υ. μετέβηκε γνώμην, καθ' ὅσον ἐπιθυμῇ, ὅπως τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως, δι' ὃ θά κατηργετο, ὁχθῇ εἰς πέρας, κατόπιν συνεννοήσεων μετὰ τοῦ κ. Ξανθοπούλου καὶ τῶν χωρικῶν, δεδομένου, ὅτι ὁ κ. Ξανθόπουλος ἀρχῆθεν ἐπέλεξε τὸν διακανονισμὸν τῆς μεγάλης ταύτης διαφοράς, τῆς ὁρισταμένης μετὰ τοῦ μὴλλοντος βασιλέως καὶ τῶν μανναλαδῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐφ' ὅσον τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐπιμένει εἰς τὴν διαταγὴν του, περὶ ἀπομακρύνσεως τοῦ κ. Ξανθοπούλου ἐκ τῆς διεσθονσεως τῶν κτημάτων τοῦ διαδόχου, ἡ Α. Υ. εἶναι ζήτημα, ἀν θά κατέλθῃ εἰς Μανναλάδα, πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν παραχώρησιν, ἐπομένως καὶ τὸ ὅλον ζήτημα κυριαρχικτικῶς ναυτεῖ, πρῶγμα τὸ ὁποῖον, ὡς πληροφοροῦμεθα, μετὰ μεγάλης δυσφορίας ὅ' ἀποδεχθῇ ἡ κλειονότης τῶν μανναλαδῶν καὶ τῶν θυμίων».

Ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος διηλθεν ἐκ Πατρῶν τῇ 28 Ἰανουαρίου 1912 — ἐπιστρέφον ἐκ ταξιδίου του εἰς Σόφιαν καὶ Βιέννην — ἐκίσης δὲ, τῇ 12, 16 καὶ 25 Ἀπριλίου 1912 καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πύτας διαλεύσεις του «ἔσχατον ἰδιαιτέρως συνωφελὲς μετὰ τοῦ Σ. Ξανθοπούλου». Δηλαδή δὲ, ἀπλῶς, ἐκ Μανναλάδος, ὅτε βραδύτερον, (3 Μαΐου 1912) μετέβη εἰς Ἀρμαλίου, διὰ νά ἐγκαταστήσῃ τὴν ἐκεῖ, τότε, ὀργανωθεῖσαν «κτηνοτροφικὴν ἔκθεσιν. Τὴν Ἀρμαλίου ἐπισκέψθη, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν αἰλικῶν καὶ τοῦ Σ. Ξανθοπούλου.

Τὰ ἐπιστημονικὰ του ἔργα. — Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ὁ Σ. Ξανθόπουλος δέν ἔπαυεν ἀσχολούμενος εἰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῖνας, ἐπὶ θεμάτων ἀφορούντων εἰς τὰ γεωργικὰ προβλήματα τῆς περιφέρειας του. Ἦδη δὲ εἶχε προαχθῇ εἰς νομογνώσκον. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην, εἰσῆγγεν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας τοῦ σύστημα τῆς ὑπὸ σκιάν ἀποξηράνσεως τοῦ σταφιδόκαρπου («σταφιδόσκιας»), ὅπερ ἀνακαταρτίσθη, τότε, ὡς «αἰδίας αὐτοῦ ἐκνοήσεως», ἰδιαιτέρως δὲ ἀπεδείχθησαν αὐτὸ οἱ σταφιδόκαρποι τῆς περιφέρειας Αἰγιάλειας, ἐνθα κ' ἐκτοὺς ὀργανώσεται, τοῦ προϊόντος τῆς ἐν λόγω περιοχῆς διαφεμφιζομένου ὡς «σταφιδόσκιας, Αἰγίου—Vostizka».

Παραλλήλως, ὁ Σ. Ξανθόπουλος, μετὰ τῶν γεωπόνων Γεωργίου Κυριακοῦ, (βραδύτερον ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας), ὡς γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς ἐταιρίας «Ἐναισία» καὶ Σ. Χαριτίου, ἐμελέτησεν «τὴν νόσον τῶν κτημάτων Ρίπου» Ἀχαΐας, ἥτις, ὅτε τὸ πρῶτον ἐκφανίσθη, ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν παραγωγῶν ὡς φυλλοξήρα.

Καὶ πάλιν ἡ Μανναλάς. — Τῇ 28 Μαΐου 1912, ὁ διάδοχος, τότε, τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου Κωνσταντῖνος, διελθὼν ἐκ νόου ἐκ Πατρῶν, ἔσχε μετὰ τοῦ Σ. Ξανθοπούλου «μακρὰν συνέντησιν, σχετικὴν μὲ τὰ θέματα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰ κτήματα τῆς Μανναλάδος». Τῇ δὲ 3 Ἰουνίου 1912, ἡ ἡμερὶς «Νεολόγος», ἀνέγραψε τὴν ἐξῆς εἰδήσιν: «Τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως [τῶν βασιλικῶν κτημάτων] τῆς Μανναλά-

δος έληξε, δόναται τις είπειν, κατά τās ύπαρχούσας νεωτέρας πληροφορίες. Έκτός άλλων στρεψμάτων, όλα αι άλλα έκτάσεις, αι κείμενα εις τήν περιφέρειαν τοῦ δήμου Βουπρασίων, έδηλώθησαν υπό τών καλλιεργητῶν, αποδεχθέντων τήν προταθείσαν υπό τοῦ διαδόχου, τῇ εισηγήσει τοῦ κ. Σ. Ξανθοπούλου, λύσιν. Ἀλλά πλην τών έκτάσεων τών ἐν τῷ δήμῳ Βουκρασίων, γνωσθῇ ἥδη, ὅτι καί αι έκτάσεις, αι κείμενα ἐν τῷ δήμῳ Δίμης, ἀνερχόμενα δέ καί αὐταί εἰς 50 ἕως 60 χιλιάδας στρεψμάτων, θά παραχωρηθούσιν, ἂν μὴ ἐξ ὁλοκλήρου, ἀσφαλῶς αἱ πλείονες, ἐξουθεσίσης μιάς συμβιβαστικῆς λύσεως, ἣν κρίνουν ὡς συμφέρουσαν οἱ καλλιεργηταί καί κτηνοτρόφοι θυμιαί, οἱ κατ' ἀρχάς ἀντιστάμενοι εἰς τήν παραχώρησιν. Ἡ διεύθυνσις τών κτημάτων εἶναι διατεθειμένη ν' ἀποδεχθῇ, ὡς ἐμῶθεν, τήν αἰτήσιν τών κτηνοτρόφων θυμιαίων, ὅπως βόσκουν ἑαρεάν εἰς τὰ λαϊβάδια τὰ ποιμνιά των, ἀλλά ὑπό τόν ὅρον, ἵνα, εἰθὺς ὡς εἰρεθίσαν ἄλλοι, διατεθειμένοι ν' ἀναλάβωσιν τήν καλλιέργειαν τών βοσκησίμων έκτάσεων, παραχωρηθούσιν εἰς αὐτοὺς αἱ γαῖαι. Τῇ τοιαύτῃ δέ συμβιβαστικῇ λύσει ν' ἀποδεχθούσιν οἱ πλείστοι τών κτηνοτρόφων τῆς Δίμης. Ἀλλά ὑπάρχουν μεταξύ τών θυμιαίων καλλιεργητῶν καί μερικοί, τρία ἢ τέσσαρα χωρία, οἱ ὅποιοι ἐννοοῦν τὰ εἰς τήν περιφέρειαν τών χωρίων των κείμενα κτήματα νά μὴ παραχωρηθούσιν εἰς αὐτοὺς, διότι κρίνουν, ὅτι συμφερότερον εἶναι τὸ σύστημα τῆς «κολληγιάς» ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς ἰδιοκτησίας καί προτιμοῦν νά καταβάλουν εἰς τόν διάδοχον τὸν συμπονηνόμενον μίσθμα τῆς ἐπαρκείας, παρὰ νά πληρώσουσιν τὸ ὀρισθὲν ποσὸν πρὸς ἐξαγοράν τών κτημάτων. Καί εἰς αὐτοὺς ἡ διεύθυνσις τών κτημάτων τοῦ διαδόχου οὐδεμίαν ἀντικείμεν ἀρνήσιν, μεριμνήσασα μόνον πρὸς συμβιβασμὸν τοῦ ζητήματος τῶν βοσκησίμων γαιῶν, τὸ ἀποδοῦν, ὡς πληροφωρούμεθα, θά διακανονισθῇ μετ' ἄλλης ἡμέρας, ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Ξανθοπούλου, μεταβαίνοντος ἐπὶ τόπου. Ὅπως δὲ ἴσται, τὸ ζήτημα τῆς παραχώρησεως τών κτημάτων τοῦ διαδόχου, τὸ ὡς δυσπίλυτον θεωρούμενον, λήσεται ἐντός ὀλίγου ὀριστικῶς, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν παρετάθη σιωπηρῶς καί ἡ πρὸς δὴλωσην τῶν γαιῶν προθεσμία, ἵνα ἐν τῷ μεταξύ δηλωθούσιν καί τὰ ὑπολειπόμενα στρέψματα, τὰ ἐν τῷ δήμῳ Βουπρασίων, ἐξ ἄλλου δέ, συζητηθῇ καί κλεισθῇ ἡ μετὰ τῶν θυμιαίων καλλιεργητῶν καί κτηνοτρόφων συμφωνία. Ὁ διάδοχος, διελθὼν προχθὲς ἐκ Πιερῶν, ἐξουσιοδοτῇ τὸν κ. Σαβράτην Ξανθοπούλον νά κανονίσῃ αὐτὸς τὰ τῆς παραχώρησεως τών βοσκησίμων γαιῶν τῆς περιφέρειας τοῦ δήμου Δίμης.

Ὅλιγας ἡμέρας βραδύτερον, (7 Ἰουνίου 1912), διὰ διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Οἰκονομίας, ὁ Σ. Ξανθοπούλος μετετίθετο ὡς νομογεωπόνος εἰς Κέρκυραν, ἀντικαθιστάμενος ἐν τῷ γεωργικῷ σταθμῷ Πατρῶν ὑπὸ τοῦ γεωπόνου Ι. Λιάμπη. Τῇ ἐπομένῃ, ὅμως, διὰ νεωτέρας διαταγῆς, ὁ μὲν Σ. Ξανθοπούλος διατάσσεται νά παραμείνῃ ἐν τῷ γεωργικῷ σταθμῷ Πατρῶν, ὁ δὲ Ι. Λιάμπης νά μεταβῇ εἰς Βυτίαν, ἵν' ἀναλάβῃ καί πάλιν τήν διεύθυνσιν τῆς ἐκεῖ δασοκομικῆς σχολῆς. Τῇ 12 Ἰουλίου 1912, ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἐπανερχόμενος ἐκ Γερμανίας, μέσῳ Τεργέστης, ἀφίκετο εἰς Πάτρας, ὡς δὲ ἀναφέρεται, εἰς τὰς συγχρόνους τότε ἐφημερίδας, «ἔσχε πολλὰρον συνεργασίαν μετὰ τοῦ Σ. Ξανθοπούλου». Κατ' αὐτὴν, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς εἰδησιογραφίας τῶν ἐφημερίδων, ἀπεφασίσθη «ἡ ἰδρυσις τυροκομείου ἐν τοῖς βασιλικαῖς κτήμασι καὶ δὴ ἐν τῇ περιοχῇ Λάπης».

Ἐκκρεμότητες περὶ τήν παραχώρησιν. — Τῇ 9 Ἀγούστου 1912, ἐν τῷ «Νεολόγῳ» Πατρῶν ἐδημοσιεύθη ἡ ἀκόλουθος εἰδήσις: «Ὁ δήμαρχος Βουπρασίαν, τῇ παρακλήσει πολλῶν μανωλαδιτῶν, κατήχησεν ἀναφορὰν, ἣν θά ὑποβάλῃ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας. Διὰ τῆς ἀναφορᾶς ζητεῖ, ὅπως χορηγηθῇ ἄδεια εἰς τὸν κ. Σ. Ξανθοπούλον, διὰ νά μεταβῇ ὁσὸς εἰς Μανωλάδα καί κανονίσῃ τὸ ζήτημα τῆς παραχώρησεως τῶν γαιῶν εἰς τοὺς δηλωσάντας ταύτας καλλιεργητὰς μανωλαδιτὰς. Ὡς γνωστὸν, ἡ λύσις τοῦ μανωλαδικοῦ ζητήματος, ἡ δοθῆσα ὑπὸ τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου, ἐγένετο ὁσπαστὴ κατ' ὅλην τὴν μανωλαδιτῶν, οἱ ὅποιοι, ἐντός τῆς ταχέως προθεσμίας, ἔσπευσαν νά δηλώσωσιν τὰς παραχωρηθείσας ὑπὸ τοῦ διαδόχου γαῖας, ὅρ' οὐδ' ὅπως ἀποφασίσαι νά κινή τήν παραχώρησιν ἡ Α. Υ. Καί αἱ δηλώσεις ἐγέναν κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον καὶ Μάιον. Ἐκτοτε, ὅμως, οὐδὲν ἐνηργηθῇ, ὅπως διαπιστωθῇ ἐπίσημος ἡ παραχώρησις τῶν γαιῶν εἰς τοὺς καλλιεργητὰς, πρῶτον τὸ

ὅποιον ἔπρεπε, κατὰ τοὺς μανωλαδιτὰς, νά εἴχῃ γίνη ἐντός τοῦλάχιστον τοῦ μηνὸς Ἰουνίου ἢ τοῦ Ἰουλίου. Αἱ δηλώσεις, αἱ γενόμεναι ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν χωρικοῦν, ἦσαν ὅλαι, τυκταί. Δι' αὐτὴν ἐδήλουν οἱ χωρικοί, ὅτι αἱ έκτάσεις, αἱ γαῖαι, τὰς ὁποίας ἐδήλωνον, ἀνήκον εἰς τήν Α. Υ. τὸν διάδοχον καί διατρέφον, ἐν τέλει, τήν ἐπιθυμίαν, ὅπως γίνουσι κάτοχοι τῶν γαιῶν, κατὰ τοὺς τοθέντας ὑπὸ τῆς Α. Υ. ὁρους. Μετὰ τὰς δηλώσεις αὐτάς, ἀπαιτεῖται ἵνα συνταχθούσιν συμβολαιογραφικαὶ πράξεις, δι' ἃν νά δηλωθῇ, ὅτι ὁ διάδοχος παραχωρεῖ τὰς ἐν λόγῳ γαῖας εἰς τοὺς δηλωσάντας αὐτάς, ὅτι δὲ οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀποδέχονται τήν παραχώρησιν, ὑπὸ τόν ὅρον νά καταβάλουν ὅση ἀρίσθησιν ὑπὸ τοῦ διαδόχου. Καί αὐτὰς πᾶς θά γίνη πλήρως ἡ παραχώρησις. Καί θά ἐγίνοντο ταῦτα, ἂν δὲν μετετίθετο ὁ κ. Σ. Ξανθοπούλος. Ἡδὲ, ὅμως, παρίσταται ἀνάγκη, ὅπως ἐπισημοποιηθῇ ἡ παραχώρησις καί ὁ κ. Χαρμπίλας παρακαλεῖ δι' ἀναφορᾶς τοῦ τὸν ὑπουργὸν Ἑθνικῆς Οἰκονομίας κ. Α. Μιχαλακοπούλου, ἵνα χορηγήσῃ εἰς τὸν κ. Ξανθοπούλον ἄδειαν, διὰ νά μεταβῇ ὁσὸς εἰς Μανωλάδα καί κανονίσῃ ὀριστικῶς τὸ ζήτημα τῆς παραχώρησεως τῶν γαιῶν τῆς δευτέρας τοῦ διαδόχου».

Τῇ 11 Ἀγούστου 1912, ἐν σχολίῳ τοῦ «Νεολόγου» ἐτονίζετο: «Ἀδικαίως οἱ ἀγρόται Μανωλάδος, διὰ τοῦ δημάρχου αὐτῶν, ζητοῦν τήν ἐπὶ τινι χρόνῳ παραμηνῇ εἰς τὰ κτήματα τοῦ διαδόχου τοῦ τῶος διεσπυτοῦ αὐτῶν καί ἥδη [τοσοῦτον] θέντος ἐκεῖ, διὰ δευτέρας ὑπουργικῆς διαταγῆς, ἀλλὰ τελικῶς μὴ μεταβάντος] ἐν Κερκύρᾳ κ. Σ. Ξανθοπούλου, πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τῶν παραχωρηθείσων γαιῶν εἰς τοὺς ἀγρότας. Ὁ κ. Ξανθοπούλος, παρακολούθησας τὸ ζήτημα καθ' ὅλας αὐτὸς τὰς ἐξελίξεις, εἶναι καί ὁ μόνος ἥδη εἰς θέσιν, ὅπως δώσῃ τήν λύσιν. Διὰ τοῦτο καί τὸ ὑπουργεῖον, χάριν τῶν ἀγροτῶν αὐτῶν, ἡδύνετο ὅπως ἀποσπασθῇ ἐπὶ τινι χρόνῳ εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῶν κτημάτων τὸν κ. Ξανθοπούλον καί δοθῇ, ὅστος, κατ' αὐτοῦ ὀριστικὴ λύσις τοῦ ζητήματος, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον τοῦτο εὐρίσκεται ἐγγὺς τοῦ τερματισμοῦ τοῦ».

Μελέτη ἐκὶ τοῦ θέματος. — Εὐθὺς μετὰ τήν πρώτην νικηφόρον φάσιν τῶν ἐπακολούθησαντων βαλκανικῶν πολέμων [Ὀκτώβριος 1912], ὁ Σ. Ξανθοπούλος, ὡς νομογεωπόνος Κερκύρας, ἐξέδωκε, μακρὰν μελέτην, ὑπὸ τὸν τίτλον ἐπερὶ τῆς διανομῆς τῶν κτημάτων τῆς Μανωλάδος. Σχετικῶς δέ, τότε, ἐν τῷ «Νεολόγῳ» Πατρῶν (24 Ἀκταμβρίου 1912) ἀνεγράφονταν ταῦτα: «Διὰ τῆς μελέτης ταύτης φέρεται εἰς φῶς ἡ ἱστορία τῆς παραχώρησεως τῶν κτημάτων Μανωλάδος εἰς τὸν διάδοχον, μετὰ τῶν ὁποίων, ἐπὶ ἔτη, ἐγένοντο ἀπ' γνωστῆς προεστῆναι μετὰ τῶν κατοίκων καί τῶν φυλάκων καί αἱ συγκρούσεις, ἃν ἔσκεν ἐξοσχεράνθησαν καί αἱ μεταξύ χωρικῶν καί Α. Υ. σχέσεις. Διὰ τῆς ἰδίας μελέτης ἐκτίθεται καί ἡ ἐσχάτος ἐπιληθὸς λύσις, καθ' ἣν ἡ Α. Υ. ὁ διάδοχος, ὅχι μόνον ἀπεδέχθη πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Ξανθοπούλου μέτρα, πρὸς ἀνακοφίσιν τῶν χωρικῶν, ἀλλὰ καί ἄριστο τιμὴν ἐξαγορᾶς τῶν γαιῶν καί φυτῶν διὰ τοὺς χωρικοὺς 10 μόνον δραχμὰς κατὰ στρέμμα, πληρωσὰς εἰς 20 ἔτησις δόσεις. Τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν τοῦ, μάλιστα, ἀνήγγειλεν ὁ ἴδιος, ἐπισκεφθεὶς, διὰ πρώτην φοράν, πέρσι κατ' Ὀκτώβριον, τὰ κτήματά του, πρὸς τοὺς παρουσιασθέντας εἰς αὐτὸν κατοίκους τῶν χωρίων καί ἐξουσιοδότους τὸν κ. Ξανθοπούλον, ὅπως προβῇ εἰς τὰ κατάλληλα διαβήματα ἵνα πραγματοποιηθῇ ἡ παραχώρησις αὐτῇ. Κατόπιν τῆς εὐρεθείσης ταύτης διεξόδου, ἐκλήθησαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, ἵνα προσέλθωσι καί δηλώσωσι τὰς ἃς κατέχουσι γαῖας καί ὅπως ἄλλως ἐπιθυμοῦσι νά τοὺς παραχωρηθῶσιν εἰς πλήρη καί τελείαν ἰδιοκτησίαν. Συγχρόνως δὲ ἐπεγράφη καί συμβόλαιον μετὰ τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, καταργηθείσων τῶν μεταξύ αὐτῆς καί τοῦ διαδόχου δικαίων».

Ἐκ ἐμβασίς δημογεγετῶν κ. λ. — Ἐν τῇ προμνημονεύσει μελέτῃ τοῦ, ὁ Σ. Ξανθοπούλος, μετὰ καί ἄλλων, ἀνέφερε τ' ἀκόλουθα: «Ὅσους εἶχον τὰ πράγματα καί ἥχιστον ἑθρόοι νά προσερχώμεθα οἱ κάτοικοι πρὸς δὴλωσην τῶν γαιῶν καί ἐμῶν ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπιλήθεισις [τῆς έκτάσεως καί ἐκμεταλλεύσεως] τῶν δηλουμένων γαιῶν, ἡ καταμετρησις αὐτῶν καί ἡ ἐκγραφή τῶν διανεμητηρίων συμβολαίων μετὰ τοὺς κατοίκους, ὅτε τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας ἀνεκάλεσε τήν ὁν' ἀριθμὸν 12.089 τοῦ 1910 διαταγὴν τοῦ πρὸς ἐμὲ καί μετὰ ταῦτα ν' ἀπόσχω πάσης ἀναμειξεως εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Καί ἐγὼ μὲν συνεμωφώθην πλήρως

μας πρὸς τὴν διαταγὴν ταύτην τοῦ ὑπουργείου, πλὴν τὸ ζήτημα παρέμεινεν ἄλυτον, κρὸς μεγάλην βλάβην τῶν κατοίκων καὶ τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου, ἐπαρτήθησαν δὲ τῆς τοιαύτης τροπῆς τῶν πραγμάτων διάφοροι δημοκράτοι, εἰς οὓς δὲν συνέφερον ἡ ἐπελθούσα λύσις, ὡς ἀραιώσασα ἀπ' αὐτοῦ τὸ καλλίτερον μέρος δημοκρατίας, καὶ διεκήρυξαν, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀποδοκιμάζει τὴν δοθείσαν λύσιν καὶ προέβλεπον τοὺς χωρικοὺς, νὰ μὴ δηλώσωσι τὰς γαίας τῶν πρὸς τὸν διάδοχον, διότι ἡ κυβέρνησις θὰ τὰς δωρήσῃ πρὸς αὐτοὺς. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο πολλοὶ νὰ δώσωσι πιστὴν εἰς τὰς τοιαύτας διαδόσεις καὶ νὰ μὴ θέλωσι πλέον νὰ δηλώσωσι τὰς γαίας τῶν, ἀναμεινόμεναι νὰ δωρηθῶσιν αὐταὶ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Εὐτυχῶς, ὅμως, τὸ ὑπουργεῖον, κατεβὼν τὸ ἀτοπον τῆς παρεμποδίσσεως τῆς λύσεως ἐνὸς κοινωνικοῦ ζητήματος, τὸ ὁποῖον διαιωνιζόμενον ἠδύνετο νὰ ἔχῃ πολλοὺς σοβαροὺς κινδύνους, καὶ αὐτὴν τὴν δημοσίαν τάξιν νὰ διασαλίσῃ, κήρυξε τὴν μετὰ διατάξιν, καθ' ἣν γνώστην τὸν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, ἵνα ἀναλάβῃ πάλιν τὴν τακτοποίησιν τοῦ ζητήματος καὶ φέρῃ εἰς πέρας αὐτὸ, διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν διανεμηθῆσαν συμβολαίων. Τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐργασίας μου ταύτης θέλω τηρεῖ ἐνήμερον τὸ ὑπουργεῖον, πλὴν ἀπὸ τοῦδε θεωρῶ καθήκον μου ν' ἀναφέρω, ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη οὐτε εὐκόλος εἶναι οὐτε ἀπλή καὶ θ' απαιτήσῃ χρόνον πολλόν, διότι δὲν πρόκειται μόνον περὶ παραχωρήσεως τῶν ἤδη καλλιεργημένων γαιῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι γνωστὰ καὶ εἰσακούονται εὐκόλως, ἀλλὰ, κυρίως, πρόκειται περὶ τῆς διανομῆς τῶν χερσὶν ἐκτάσεων, τῶν ἀποτελουσθῶν τὰς περιφέρειας τῶν χωρίων καὶ διὰ τὰς ὁποίας θὰ γεννηθῶσιν ἐρίδες μεταξὺ τῶν κατοίκων, διότι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκτασὶν διαφιλονικεῖται δύο καὶ τρεῖς καὶ ἐτι περισσότεροι καὶ ἡ πρὸς ἀποκρίσιν αὐτῆς ἐπιμονὴ τῶν χωρικῶν φθάσει εἰς σημείον ἐνόπλιου ρήξεως ἐνίστε. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐξέτασις τῶν ζητημάτων ὧτων, δι' ἑπιστολὰς μεταβιβάσει μου καὶ προσωπικῆς περὶ τοὺς ἐριζομένους ἐπιμελέσεως. Ἐλπίζω, ὅμως, ὅτι θέλω παρακάμψῃ πολλὰς δυσχερείας καὶ θέλω φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον, ὅπερ ἡ Α. Υ. ὁ διάδοχος καὶ τὸ ὑπουργεῖον μοι ἐνεπιστεύθησαν, περ' ὅλην τὴν, ὡς ἐκ τῆς ἀντιδράσεως ἐνίων δημοκόπων, δυσχερείαν. Δυσχερεῖαι μεγαλύτεραι παρουσιάζονται εἰς τὸν δῆμον Δάμης, διότι ἡ ἐκτασὶς τῶν χερσὶν (αὐτῶν) εἶναι μεγαλύτερα καὶ ἡ ποιότης τῶν γαιῶν χειριστή. Ἡδὲ ἐκάλεισε τοὺς κατοίκους νὰ δηλώσωσι τὰς κατεχομένους γαίας καὶ ἐκτείνῃς ἐκ τῶν χερσὶν, ὅσας ἐπιθυμοῦσι νὰ τοὺς παραχωρηθῶσι, ἵνα προβῶ εἰς τὸν ἔλεγχον καὶ καταμέτρησιν αὐτῶν. Τὰ χωρία, τὰ κείμενα ἐντὸς τῆς ζώνης τῶν κτημάτων τῆς Α. Υ. καὶ ἐνδιαφερόμενα διὰ τὴν παραχώρησιν τῶν γαιῶν, εἶναι τὰ ἑξῆς: ἐν τῇ δῆμῳ Βουπρασίῳ, Μανωλάς, Ψάρι, Καπαλιτὸν, Σούβαρδο, Καγκυδὶ καὶ Μαντένι· ἐν τῇ δῆμῳ Δάμῃ, τὰ χωρία: Κάτω Ἀγαία, Ἄνω Ἀγαία, Μαντένι, Καζανόβικα, Νιφορέικα, Βιδόβα, Λακκοπέτρα, Στριγγιλιόκα, Γκουζιούλινα, Γουσσόκος, Καρένικα, Στανένικα, Φράγκι, Μπουκούρα καὶ Ριόλας».

Ἡ ὑπογραφή τῶν συμβολαίων. — Ἡ ἐκτασὶς τῶν παραχωρηθησομένων γαιῶν — ἀναφέρει ἐν τῇ ἑς εἰρηται μελέτῃ τοῦ ὁ Σ. Ξανθοπούλου — «ἐν μὲν τῇ δῆμῳ Βουπρασίῳ εἶναι περὶ τὰς 30 χιλιάδας στρεμμάτων, ἐν δὲ τῇ δῆμῳ Δάμῃ περὶ τὰς 80 χιλιάδας στρεμμάτων. Καὶ εἰς μὲν τὸν δῆμον Βουπρασίαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν γαιῶν εἶναι ἤδη κατεληγμένον καὶ ἐκχερομένην λαβραίας, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, εἰς δὲ τὸν δῆμον Δάμης, τοὐναντίον, τὸ μεγαλύτερον μέρος εἶναι χερσὶν καὶ ἐλάχιστον καλλιεργημένον. Ὡς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν μου, κατὰ τὸ παρελθόν, κατορθώθη νὰ πεισθῶσι καὶ προσέλθωσι νὰ ὑπογράψωσι συμβολαία παραχωρητήρια οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Νιφορέικα καὶ Βιδόβα, τοῦ δῆμου Δάμης. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἐπ' ἀριθμὸν 23.397 καὶ 23.655 συμβολαία τοῦ συμβολαιογράφου Δάμης Ι. Κωνσταντοπούλου, ὑπέγραψαν 29 κάτοικοι Νιφορέικων, διὰ δὲ τοῦ ἐπ' ἀριθμὸν 23.398 συμβολαίου τοῦ αὐτοῦ συμβολαιογράφου, συνεβλήθησαν καὶ 26 κάτοικοι τῶν χωρίων Βιδόβης, τῶν λοιπῶν συμβληθέντων ἀργότερον, ἦτοι ἐν ὅλῳ 39 οἰκογύναι Βιδόβης καὶ 30 Νιφορέικων. Διὰ τῶν ὑπογραφέντων συμβολαίων ἡ Α. Υ. ὁ διάδοχος παραχωρεῖ πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τούτων ὁλόκληρον τὴν περιφέρειαν τῶν χωρίων, ἵνα νόμιμον αὐτὴν ἑστιά, πληρώνοντες 10% ἐπὶ πάντων τῶν παραγομένων προϊόντων καὶ πληρώνοντες

10 λεπτά κατὰ κεφαλὴν μικρὸν ζῶον καὶ μίαν δραχμὴν διὰ τὰ μεγάλα. Προσπαθῶ νὰ πείσω καὶ τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τούτων, ἵνα παραδεχθῶσι τὸ ἄλλο σύστημα, τῆς πληρωμῆς 50 λεπτῶν ἡμερησίως κατὰ στρέμμα, ἐπὶ 20 ἔτη, ἵνα εἰ γαίῃ περιλήθωσι εἰς τὴν πληρὴ καὶ τελείαν αὐτῶν ἰδιοκτησίαν, πλὴν οἱ κάτοικοι δυσκολεύονται νὰ παραδεχθῶσι τοῦτο, προτιμώντας τὸ ἤδη ἐν ἰσχύϊ «καλληγικόν» σύστημα, τῆς καταβολῆς 10% εἰς εἶδος. Ὁ λόγος τῆς προτιμήσεως τοῦ καλληγικοῦ συστήματος εἶναι ἐνόητος. Οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τούτων εἶναι ποιμένες, μᾶλλον, καὶ μόλις καλλιεργοῦσι 30-40 στρέμματα κατ' ἑτος ἑκαστος, ἐνθ' ἡ παραχωρηθῆσαι εἰς αὐτοὺς χερσὶς ἐκτασὶς εἶναι περὶ τὰς 10.000 στρεμμάτων, ὅπου βόσκουσι περὶ τὰ 1.500 πρόβατα, δι' ἃ θὰ πληρώνουσι περὶ τὰς 150 δραχμὰς κατ' ἑτος. Ἡ παραγωγή τῶν προϊόντων τοῦ χωρίου τούτου εἶναι περὶ τὰς 25.000 ὀκάδας σίτου, 25.000 ὀκάδας ἀραβοσίτου, 1.400 ὀκάδας βρώμης καὶ 600 ὀκάδας κριθῆς, καὶ τὸ 10% τῶν προϊόντων τούτων μόλις φθάνει τὸ ποσὸν τῶν 1.500—1.600 δραχμῶν ὥστε τὸ κατ' ἑτος καταβαλλόμενον ποσὸν παρ' αὐτῶν φθάνει τὰς 1.650—1.750 δραχμὰς δι' ὁλόκληρον τὴν ἐκ 10.000 στρεμμάτων ἐκτασιν, ἥτις τοὺς παρεχρήθη, ἐνθ' μὲν τὸ σύστημα τῆς εἰς 50λέτους δόσεις πληρωμῆς θ' ἀπαιτοῦντο 5.000 δραχμῶν κατ' ἑτος. Ὁδὲ ἥτις, ἀφοῦ ἐπρωτίσθησαν τὸ καλληγικόν σύστημα, προσπαθῶσιν νὰ πείσω αὐτοὺς νὰ βελτιώσωσι τὸ σύστημα τῆς καλλιεργείας, ἵνα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, βλέποντες τὰ κατὰ ἀποτελέσματα βελτιωμένης καλλιεργείας, αἰτήσωσι ν' αἰδέησονται τὴν παρ' αὐτῶν καλλιεργουμένην ἐκτασιν, ὅτι θὰ εἶναι δυνατόν, διὰ τῆς αἰδέσεως τῶν ἐκτάσεων καὶ τῆς κατὰ στρέμμα ἀποδόσεως, νὰ προτιμήσωσι τὸ σύστημα τῆς ἐξαγορᾶς τῶν γαιῶν διὰ 50λέτων ἐπὶ 20ετίαν δόσεων».

Παραγωγή τῆς καλλιεργείας. — Παραίτων τὴν ἀναφερομένην μελέτην τοῦ, ὁ Σ. Ξανθοπούλου προσέθετε: «Καί, πρὸς τοῦτο, τὸ ταμῖον τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου χορηγῇ πρὸς αὐτοὺς δάνεια εἰς εἶδος, μὲν τόκον 4%, ἰδίως εἰς ζῶα βελτιωμένα, εἰς ἀροτρά σιδηρὰ, εἰς σπόρον κοσκινισμένον καὶ εἰς χημικὰ λιπώματα. Προσέτι, τὸ κτήμα ἐκπρομηθεύθῃ σποροκαθαριστήριον κλωνοκτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι καθαρίζουσι καὶ διαλύγουσι τὸν σπόρον τῶν, δωρῶν. Ἐκεῖνο, ὅμως, ὅπερ ἔδωκε νὰ ἐξαρθῇ, εἶναι ἡ ζήτησις χημικῶν λιπασμάτων, κατόπιν τῶν προσανθῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια εἶχεν ἡ δοκιμαστικὴ χρήσις, τὴν ὁποίαν πέρουσι καὶ προκέρουσι ἑκάμη τὸ κτήμα εἰς διαφόρους θέσεις, ὅπου ἐκαλλιεργήσαντες σπῶν, βίον καὶ βρώμην. Ἐπιπλέον τρία τμήματα, μὲν πλῆρες λιπώματι τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρίας Χημικῶν Λιπασμάτων καὶ μεταξὺ τῶν, ἐκ πέντε στρεμμάτων ἐκαστοῦ, τριῶν τούτων λιπασμένων τμημάτων, εἶχον ἀθήσει τμήματα ἰσῆς ἐκτάσεως ἀνευ λιπώσεως. Ἡ διαφορὰ ἦτο καταφανὴς καὶ μακρόθεν καὶ ἐκίνησε τὴν περιέργειαν ὧτων, οἵτινες ὁσπεύον νὰ παρακολουθήσωσιν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καλλιεργειῶν. Τ' ἀποτελέσματα κατὰ τὴν συγκομιδὴν, ζυγισθέντα, ἦσαν τὰ ἑξῆς: ὁ σπῶς βρώμης καὶ βίον ὅσοι κατὰ στρέμμα, εἰς μὲν τὰ λιπασθέντα τμήματα 343 ὀκάδας, ἐνθ' εἰς τὰ παραπλήρους ὀλίπαντα τμήματα ὅσοι μόνον 48 ὀκάδας. Εἰς ἄλλην θέσιν, τὸ ἴδιον λιπώμα, τόπου 4-10-5, ἔδωκε 148 ὀκάδας κατὰ στρέμμα, βρώμης, ἀπάναντι 80 τοῦ ὀλίπαντος. Τ' ἀποτελέσματα ταῦτα, γνωσθέντα εἰς ὅλους, ἑκάμην μεγάλην ἐντύπωσιν καὶ ὅλοι ἐζήτησαν νὰ τοὺς προμηθεύσωσιν τοιοῦτον λιπώμα ἐπὶ πιστώσει. Ἐπειδὴ, ὅμως, δὲν διέθετα τὸ ποσόν, ὅπερ ἀπαιτεῖτο, διὰ τοῦτο ἔγραψα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἑταιρίαν Χημικῶν Προϊόντων καὶ Λιπασμάτων, ἥτις λίαν προθύμως, καὶ εἶναι ἐξέπαινος διὰ τοῦτο, ἀνέλαβε νὰ χορηγήσῃ τὰ λιπώματα ταῦτα πρὸς αὐτοὺς, ἐπὶ πιστώσει, μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1913, ἀτόκιος καὶ μὲ τὴν ἐγγύησιν τῆς διευθύνσεως τῶν κτημάτων τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου. Λόγῳ τῆς εὐθύνῃς μου διὰ τὴν πληρωμὴν, περιείρσα κατὰ πᾶν τὴν παραγγέλιαν, μὲ σκοπόν, ἵνα δώσω εἰς ὅλους ἀνὰ 3-4 σάκκους, ἵνα κειραματοῦσιν οἱ ἴδιοι. Ἡδὲ, ἐλήφθη ἡ πρώτη παραγγέλια, ἐκ 202 σάκκων χημικῶν λιπασμάτων, ὧς εἰς δραχμὰς 2.125.30, τὰ ὅποια θὰ διανεμήσωμαι πρὸς αὐτοὺς. Συγχρόνως δὲ θὰ ἐξακολουθήσωμαι τὰς δοκιμαστικὰς καλλιεργείας μας καὶ εἰς ὅλα χωρία, ἵνα καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν πεισθῶσι περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς χρήσεως αὐτῶν. Πλὴν τῶν λιπασμάτων τούτων, τὸ ταμῖον τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου ἐχορήγησεν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν συμβληθέντων χωρίων δάνεια, μὲ τόκον 4%, εἰς χρήμα μὲν 9.447.50 δραχμῶν,

εις ζώα δέ (117 πρόβατα, 4 ίππους και 1 βοήν) δραχμὰς 3.485 και εις σπόρον (σίτον οκτώδας 9.030, βρώμην 1.173, ἀραβόσιτον 2.593 και ρύζον 486) δραχμὰς 4.463. Ἦτοι, ἐν ὅλῳ, ὡφ' ἧς ἐγὼ ἀναιμιχθῆναι εἰς τὰ τοῦ κτήματος τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου, τὸ ταμείον τῆς Α. Υ. ἐχορήγησε πραγματικά γινωργικά δάνεια, εἰς εἶδος καὶ χρήμα, ἐν ὅλῳ δραχμὰς 12.925.20. Τ' ἀνωτέρω εἶναι, ἐν ὀλίγοις, τ' ἀποτελέσματα τῆς μέχρι τοῦδε ἀναιμιχθείας μου εἰς τὴν ἀντιστηνικὴν ἐκτίλκωσιν τῶν κτημάτων τῆς Α. Υ. τοῦ διαδόχου καὶ εἰς τὴν διακανόνισιν τῶν σχετῶν πρὸς τοὺς χωρικοὺς.

Ὁριστικὴ ρύθμισις τοῦ ζητήματος. — Τῇ 5 Μαρτίου 1913, ἐπῆλθεν ὑπὸ δολοφονοῦ χειρὸς, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α', τοῖτον δὲ διαδέχθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ θρόνῳ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις, μεταξὺ τῶν θεμάτων, ἅτινα εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ, τότε, ὅτε καὶ τὸ ἄρσεν εἰς τὰ βασιλικά κτήματα τῆς Μανναλᾶδος. Τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1913, (μετὰ τὴν λήξιν καὶ τοῦ ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου), ἐν τῇ ἐφημερίδι «Νεολόγος» Πατρῶν, ἐδημοσιεύθη ἡ ἀκόλουθος εἰδήσις: «Τὸ ζήτημα τῆς παραχωρήσεως τῶν γαιῶν τοῦ ἐν Μανναλᾷ κτήματος τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς καλλιεργητάς, ἀντὶ τοῦ ἐντελὸς ἀσημάντου ποσού, μὴ τὸ ὅποιον ὁ βασιλεὺς [Κωνσταντῖνος], ἐν τῇ γεννωδοφίᾳ του, ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τοῦτοις ἰδιοκτηταῖς, δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἀκανονίσθη ἤδη. Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν εἰς τοὺς χωρικοὺς τῆς βασιλικῆς ἀποφάσεως, περὶ παραχωρήσεως, ὀρίσθη προθεσμία, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἤδόναντο οἱ καλλιεργηταὶ νὰ δηλώσωσιν διαφόρους ἐκτάσεις, ἃς ἠέλκον νὰ κρατήσωσιν, καταβάλλοντες τὸ κατὰ δόσεις ὀρισθὲν ποσόν. Καὶ ἐδήλωσαν πολλοὶ καὶ τὸν καλλιεργητῶν, ἰδίᾳ τῆς περιφερείας Μανναλᾶδος, μετὰ παρέλκωσιν δὲ τῆς ταχθείσης διὰ τὰς δηλώσεις προθεσμίας, ἡ ὑπηρεσία τῆς διεκθύνσεως τῶν κτημάτων τῆς Α. Μ. προέβη εἰς καταμέτρησιν καὶ ἐξέλεξιν τῶν δηλωθεισῶν γαιῶν, αἱ ὁποῖαι ἤδη ἀνήκουν εἰς τοὺς καλλιεργητάς, καθ' ὅσον οὗτοι ἤρχισαν, ἀπὸ τινων ἡμερῶν, νὰ συντάσσουσιν συμβολαία κατοχῆς μετὰ τῆς διεκθύνσεως τῶν βασιλικῶν κτημάτων, καταβάλλοντες καὶ τὴν πρώτην δόσιν. Ἐχουν δηλωθῆ ἕως τῶρα 40.000 στρεμμάτια, ἐκ τῶν παραχωρηθεισῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς καλλιεργητάς γαιῶν, δι' ἃ θὰ συνταχθῶσιν συμβολαία καὶ θὰ καταβληθῶσιν καὶ αἱ σχετικαὶ δόσεις. Ὅλη ἡ ἐκτασις, ἡ ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ Βέργου, ἔχει δηλωθῆ, ὡς ἑπὶ τῆς καὶ τμήμα τῆς ἐντελῆς τοῦ ἰδίου ποταμοῦ, εἰς τὸ χωρίον Μεντενίου.

Τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1913, ἐν τῇ «Νεολόγῳ» καὶ ἐν πολυστήλῃ περιγραφῇ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ βασιλεὺς εἰς τὰ ἐν Μανναλᾷ κτήματα του», ἀναφέρτε: «Μέσω ἐνὸς ἀδόλου λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις ἐξεκρίσθη ἀπὸ στήθης σκιρτάντων ἐκ λατρείας πρὸς τὸν ὀσιμῶν ἑλληνα στρατηλάτην, διήλθε γὰρ τὸ ἀπόγαμα ἡ βασιλικὴ ἀμαρσοστοχία ἐκ Πατρῶν, φέρουσα Κωνσταντῖνον τὸν Β' βασιλεὺς τῶν ἑλλήνων εἰς τὰ ἐν Μανναλᾷ βασιλικά κτήματα [...]. Ἡ Α. Μ. ἐχαίρειται καὶ τὴν κυρίαν Εὐγενίαν Σ. Σανθόπουλου, σύζυγον τοῦ δευθυνοῦ τῶν ἐν Μανναλᾷ κτημάτων κ. Σακράτους Σανθόπουλου, ὅστις συνδέεται τὸν ἀνακτα εἰς τὴν ἐκδομήν. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρέμεινεν ἐν Μανναλᾷ ἐπὶ τριήμερον, τῇ δὲ 21 Ὀκτωβρίου 1913, ἡ ἐφημερίς «Νεολόγος» ἐπληροφόρει: «Ὁ βασιλεὺς, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν γαιῶν συμφωνίαν μὲ τοὺς καλλιεργητάς Μανναλᾶδος, ἀπαράσσει νὰ διαμορφώσῃ τὰς ἐκτάσεις, αἵτινες ἀπομένουν εἰς αὐτόν. Πρὸς τοῦτο δ' ἔχει ἀποφασίσαι τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἔργων, τὰ ὅποια θὰ καταστήσωσιν τὰ ἐν Μανναλᾷ βασιλικά κτήματα τὰ καλλίτερα κτήματα τῆς Ἀνατολῆς. Πρόκειται ν' ἀναδοσθῶσιν ὅλαι αἱ βασικαὶ ἐκτάσεις, διὰ τὴν ἀναδόσιν δὲ προσελήθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν κτημάτων τοῦ βασιλέως ὁ γασκόνος κ. Γαῖος. Ὁ δεικνυτής τῶν βασιλικῶν κτημάτων κ. Σ. Σανθόπουλος συνέταξε τὸν προβολογισμόν τῶν ἐξόδων, εἰς ἃ θὰ προβῇ ὁ βασιλεὺς, κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος, διὰ τὴν ἀναδόσιν καὶ τ' ἄλλα ἔργα, καὶ ἅτινα ἀνέρχονται εἰς 325.000 δραχμῶν. Ὁ βασιλεὺς ἐνέκρινε τὸν προβολογισμόν ὧν τῶν τῶν ἐργων, σκέπτεται δὲ, ὡς ἐγνώσθη, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων, νὰ μεταβῇ εἰς Λάμπη, ὅπου παρεμείνῃ ἐν τῇ ἐκείνῳ οἴκῳ του, ἐπὶ 15 ἡμέρας, διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὰς ἐργασίας πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν βασιλικῶν κτημάτων.

Τὰ μετὰ ταῦτα συμβάντα. — Ὁδὸς ἐρρημνισμένη τελικῶς, ἀνεῖ παρεμβάσεως τῆς κυβερνήσεως, τὸ ζήτημα

τῆς παραχωρήσεως τοῦ μεγίστου τμήματος τῶν βασιλικῶν κτημάτων Μανναλᾶδος εἰς τοὺς χωρικοὺς τῆς περιφερείας ταύτης καὶ ἀπαρτισθῇ ἡ δυνάμις, ἡ διαρκέουσα περὶ τὴν εἰσοδικεντασίαν.

Ἐν περίπτῳ ἔτος βροῦντερον, ἐξερράγη ὁ Α' Παγκόσμιος Πόλεμος καὶ ἀπηκολούθησαν τὰ ἀσπαστικά ἐν Ἑλλάδι γεγονότα, τὰ συνταράξαντα τὴν χώραν, ὅλας δὲ, ὁ πολιτικὸς διχασμός, ἡ ἐξορία τοῦ βασιλέως Κωνσταντῖνου, τῷ 1917, ἡ ἐπανάστασις του, τῷ 1921, ἡ δευτέρα ἐξορία του, τῷ 1922, καὶ ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς Α' Δημοκρατίας, τῷ 1924. Τὰ ὑπολειφθέντα ὡς ἰδιοκτησία τοῦ βασιλέως Κωνσταντῖνου κτήματα ἐν Μανναλᾷ — κυρίως, αἱ βασικαὶ ἐκτάσεις — περιήλθον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου καὶ διανεμήθησαν, ὡς αὐτοὺς, εἰς τοὺς χωρικοὺς. Ὅτι δὲ, τῷ 1936, ἐγένετο ἡ πωλινδρῶσις τῆς βασιλείας, εἰς τὸν Γεώργιον Β' ἀπεδόθησαν μόνον τὰ βασιλικά κτήματα Γατοῖον (Δεκτέλια Ἀττικῆς), μὴδεμῶς γενομένου λόγου περὶ τῶν κτημάτων ἐν Μανναλᾷ.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, ὁ Σακράτης Σανθόπουλος, προαχθεὶς εἰς ἀπὸστολὴν παρὰ τῷ ὑπουργεῖῳ τῆς Γεωργίας, παρέμεινεν ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ μέχρι τῆς 7 Ἰουλίου 1917, ὅτε παρητήθη τῆς θέσεώς του. Ἐκτοτε δὲ οὗτος ἐπεδόθη, κατ' ἄρχας μὲν, εἰς τὸ ἑμπορίον, εἰτα δὲ προέβη εἰς τὴν ἰδμερὶν διαφόρων βιομηχανιῶν ἐν Πάτραις. Οὗτοι, ὁ Σ. Σανθόπουλος, μετὰ τοῦ Πάνου Μαρσούζου, ἔδρυσαν ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ ἐνεπύθησαν κυλινδρῶν, (ἀνήκοντα νῦν [1939] εἰς τὸν χαρτοβιομηχανὸν Εὐάγγελον Γ. Λαδόπουλον), ἐργαστήσιον κατασκευῆς καλτσῶν, μετὰ τοῦ Νικολάου Βέτσου, ἔπασαν παρεμφερές ἐργαστήσιον, ὑπὸ τὴν ἑπωνυμίαν «Ταξιάρχης», καὶ, μετὰ τῶν Ζιγάρη Ναχιγιάν πολιτικῶν μηχανικοῦ, Ἡρακλέους Γκιώζα χημικοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τῆς βιομηχανίας «Ζεαυ Πατρῶν». Ἀρμόστραι αἱ βιομηχανίαι καλτσῶν περιήλθον τελικῶς εἰς τὸν Ν. Βέτσον.

Ἐκ τοῦ γαμου του (1902) μετὰ τῆς Εὐγενίας, θυγατρὸς τοῦ ἐν Πάτραις ἀλευροβιομηχανοῦ Σπυρίδωνος Τριάντη, ὁ Σ. Σανθόπουλος ἀπέκτησε δύο τέκνα: τὸν πολιτικὸν μηχανικὸν Παναγιώτην Σ. Σανθόπουλον, σπουδάζοντα ἐν Καρlsruhe τῆς Γερμανίας καὶ διατελούντα γενικὸν τεχνικὸν διευθυντὴν τοῦ δήμου Θεσσαλονίκης καὶ γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τεχνικῶν ἔργων τοῦ δήμου Πειραιῶς καὶ τὴν Μαρίαν-Ντόλιν, σύζυγον νῦν τοῦ δημοσιογράφου Κ. Βοβολίνη. Σημειώτεον, ἐξ ἄλλου, ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σ. Σανθόπουλου, Ἀλέξανδρος Π. Σανθόπουλος διατέλει, κατ' ἐπανάληψιν, βουλευτὴς Χαλκιδικῆς.

Ὁ Σακράτης Σανθόπουλος ἀπέθανεν ἐν Πάτραις, τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1940, κατ' ἡν ἡμέραν ἡ Ἰταλία ἤρχισε τὴν ἀπρόκλητον αὐτῆς πολυμικὴν ἐκτίσιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰθὺς δὲ μετὰ τὸν σφοδρὸν βομβαρδιισμόν, ὃν ὑπέστη ἡ πελοποννησιακὴ πρωτεύουσα ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς ἀεροπορίας.

Χριστόπουλος Χαράλαμπος

τοῦ Χρήστου Ἀναστασίου (Χριστοπούλου) καὶ τῆς Ἀγγελίκης, τὸ γένος Νικόλη Γεννήτου. Κρατικὸς λειτουργός, συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, ὅστις, ὡς ἀναφέρει ὁ Νικόλαος Ι. Σαρίπολος, «ἀπὸ τῆς ταπεινότητος τοῦ γραφῆος παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐσωτερικῶν ἀρξάμενος θέσεως, ἐν ἔτει 1833», διετίλεσε, κατ' ἐπανάληψιν, ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐγεννήθη τῇ 6 Δεκεμβρίου 1815, (κατὰ τὸ «Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον» Μαρτίου II, Βρετοῦ, ἔτους 1866) ἢ τῇ 1814, (κατ' Ἀγροῦλον Γούλαλην καὶ κατὰ τὰς νεώτερας ἑλληνικὰς ἐγκυκλοπαιδείας) ἢ τῇ 1809, (κατὰ Νικ. Ι. Σαρίπολον), ἐν Ἀνδριταίῳ τῆς Ὀ-

λομίας καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις, τῇ 8 Ἀπριλίου 1871.